

Byplan Nyt

Dansk Byplanlaboratorium
1/2026

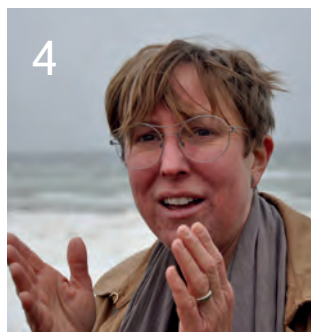
Tema Det åbne land

Det åbne land i opbrud
– tidspres, ejendomsret
og behovet for et
nyt paradigme

Danskernes natursyn
– et vildere Danmark
kræver en bredere
naturforståelse

Mere planlægning
er nødvendig
i det åbne land

Indhold

Dansk Byplanlaboratorium

Rådhusstræde 6, 1. sal, 1466 København K, 33 13 72 81, ma@byplanlab.dk, www.byplanlab.dk

Redaktion: Mads Møller Angelso (ansv.), Tina Saaby, Herman N. Blaauw

Viden fra netværket: Redaktionen

Korrektur: A1 Kommunikation

Næste udgave: Byplan Nyt 2/2026 udkommer 22. maj 2026.

Visuel identitet: b14

Layout: Anders Tornberg, Antistandard

Oplag: 3.100

ISSN 1602-9038

Ansvar: Signerede artikler står for forfatterens regning, usignede for den ansvarshavende redaktørs regning.

Annoncer: Bestilles senest 29. april 2026 hos Mads på ma@byplanlab.dk

Forsidefoto: Ib Westersø, iStock

Tryk: KLS PurePrint

Tema Det åbne land

Leder: Fra frakobling til fællesskab	3
Det åbne land i opbrud	4
Danskernes natursyn	8
Planlægning drevet af naturens processer	10
Mere planlægning er nødvendig i det åbne land	14
Status på Den Grønne Trepert	16
Når nationale klimaambitioner møder lokale landskaber	20
Strategisk planlægning kan forene store landskaber og små lokalsamfund	22
Borgerinddragelse som nøgle til tillid og succes?	26
Eksperimenter med landskabskaraktermetoden i Odense Kommune	28
CULTIGEN peger mod nye veje for byudvikling	34
Planlægger vi for meget?	36
Har vores planlægning for detailhandel betydning for CO ₂ -udledningen?	38
Kompakte, grønne byer	40
Cykelvenlig byplanlægning kan realiseres i hele landet – ikke kun i storbyerne	42
Mellem utopi og dystopi i byplanlægning	46
Nu kan alle landets kommuner få hjælp til en arkitekturpolitik	48
Kursuskalender	50

Af Tina Saaby
Direktør
Dansk Byplanlaboratorium

Sektorer og siloer såvel som splittelsen mellem by og land starter et sted. På Borgen kan man vise vejen for helhedsplanlægning og samarbejde ved at arbejde sammen på tværs af ministerier.

Fra frakobling til fællesskab

Helhed og langsigtet planlægning

Vi har brug for et nyt grønt Danmarkskort. En plan, der fastholder Danmarks kyster som fælleseje og identitet og som skaber nye landskaber med plads til både skov, naturgenopretning med sunde vandsystemer og biodiversitet, landbrugsarealer samt rekreative områder. En plan, der sikrer energiarealer, der understøtter landskabets karakter.

Et nyt grønt Danmarkskort indtænker på den lange bane også bosætning, detailhandel og resiliente lokalsamfund. Planen udvikler landdistrikter og de større byer, så de understøtter hinanden og den diversitet, som vi ønsker, at Danmark skal rumme for valg af vores hverdagsliv.

Hvor blev sammenhængen af?

Da Dansk Byplanlaboratorium blev etableret i 1921, blev det åbne land og byerne set som et samspil. Det åbne land producerede mad, havde gartnerier og rekreative områder og var både ramme om hverdagsliv og fritid.

Siden er det i højere grad blevet en del af globale markeder. Det leverer landbrugsvarer, transportkorridorer og energi, og forbindelsen til vores byer er svækket. By og land er i dag frakoblet hinanden både planmæssigt, mentalt og i den offentlige debat, og det gør det svært at skabe helhed og sikre fællesskaberne på tværs.

Dette nummer af Byplannyt handler om det åbne land. Vi har samlet en række aktører inden for det brede felt af initiativer, der lige nu udspiller sig i landet og landskabet.

Planlægning skal give tilbage

I byplanlægningen har fagfolk gennem årtier arbejdet med, at projekterne skulle give noget tilbage til byen. Lokalplaner er blevet udviklet med sammenhæng til de visioner og strategier, som lokale politikere har haft.

Det har betydet, at de enkelte planer er set i sammenhæng med de mange dagsordener og strukturer, som har spillet en rolle på det givne tidspunkt. Der har været mange processer, både den lovbestemte høring og andre inddragende initiativer for at lytte, forstå, inddrage og engagere det lokale.

Det er blevet til bestemmelser om offentlige stier, cykelforbindelser, legepladser, fællesskaber, tryghed, biodiversitet, bynatur, klimatilpasning, æstetik, tilgængelighed og meget andet, der er vigtigt for et sammenhængende Danmark.

Vi har brug for ministerielt samspil

Der er noget at lære for byerne, når vi skal udvikle det åbne land til noget andet end landbrug og energiproduktion. Vi skal tænke i helheder, fællesskaber og synergier.

De mange omlægningsplaner og landskabsprojekter skal fremadrettet give noget tilbage til landskabet, både i forhold til klima, oplevelser og natur. Og her er det ikke rundkørsler med detailhandel, men cykelforbindelser, smukke naturoplevelser, stilhed og natur, der igen lever. Det kræver planlægning.

Jeg håber, at der med en ny regering kommer et større samspil mellem de forskellige ministerier. Sektorer og siloer såvel som splittelsen mellem by og land starter et sted. På Borgen kan man vise vejen for helhedsplanlægning og samarbejde ved at arbejde sammen på tværs af ministerier.

Planlægningen kan på den måde blive det redskab, der samler initiativerne, skaber merværdi og får mest muligt ud af offentlige investeringer.

Det åbne land i opbrud

Tidspres, ejendomsret og behovet for et nyt paradigme

Hvordan planlægger vi et åbent land, der både skal levere klimaindsatser, biodiversitet, fødevarer og lokal opbakning?

Tre markante stemmer fra kommune, forskning og praksis peger på de samme grundproblemer: forældede strukturer, fragmenteret lovgivning og mangel på strategisk helhed. Men de ser også et potentiale for et reelt kursskifte, hvis vi tør gentænke ejerskab, samarbejde og den måde, vi forvalter Danmarks arealer på.

Mette Willaing Zeuthen

Strategisk planlægger, Syddjurs Kommune, Plan og Udvikling

Hvad ser du som de største barrierer og samtidig de største potentialer i den nuværende planlægning af det åbne land?

Beslutninger og handlinger, der vedrører vores arealressourcer i det åbne land, er underlagt et betydeligt tidspres – uagtet vi har været i gang længe. Inden for rammen af tidspreset har vi har at gøre med komplekse og abstrakte hensyn til klima, biodiversitet, energimæssig uafhængighed, fødevareproduktion og lodsejeres forventninger, der skal give mening i en praktisk hverdag.

Hvis vi ikke prioriterer tiden til reel dialog og forståelse, er der en risiko for, at velmenende beslutninger bliver truffet uden lokalt ejerskab. Den følgende effekt er i yderste konsekvens, at lysten til at medvirke til omlægning af det åbne land er fraværende.

Tidspreset bør bruges aktivt, så vi kan skabe fremdrift i små skridt og i kontakt

med, hvad der er praktisk muligt; søsætte konkrete, afgrænsede prøvehandling, lære undervejs og justere i fællesskab. Gevinsten er større lokal opbakning, hurtigere læring og mere robuste løsninger, fordi de udvikles med de muligheder, vi har.

■ Hvilke fagligheder – ud over din egen – er nødvendige for at udvikle det åbne land, og hvordan kan vi bedst samarbejde på tværs i praksis for at skabe konkrete løsninger?

Realistisk set kan vi slet ikke afklare fuldt ud, hvordan vi bør udvikle det åbne land, da landskaber, samfund og behov er foranderlige størrelser. Vi har brug for 130-140 procent af Danmarks arealdække til at indfri de mål og behov, vi kender nu. Derfor handler det for mig særligt om, hvordan faglighed bliver forvaltet.

Hvis faglighed er et urokkeligt standpunkt, hvor mål og sektorlovgivning er kompromisløse standarder, vil dialogen om løsninger få svære kår. Derimod kan

FOTO: ADRIANWESTRA, PEXELS

faglig tryghed og indsigt binde broer til andre fagligheder, lokalsamfund og politikere og dermed indgå som en del af det praktiske forhandlingsrum. Det teknisk-faglige er naturligvis et fundament, men lige så vigtigt er humanistiske, juridiske og økonomiske aspekter, når vi skal arbejde helhedsorienteret med vores arealanvendelse. Vigtigst er nysgerrighed og evnen til at perspektivere og forbinde muligheder i det landskab, vi nu engang har.

■ **Hvilke tre indsatser mener du bør prioriteres højest i udviklingen af det åbne land det kommende år og hvorfor?**

Det kommende år er et nedslag i en proces, der allerede er i gang og fortsætter længe endnu. Derfor er det vigtigt at oppebære en respekt for den forudgående proces og samtidig være ydmyg over for de kommende års arbejde.

At gennemføre en ny arealanalyse og flere anbefalinger til arealanvendelsen

er en smal sag. Så får vi endnu et arealhensyn, og kompleksiteten stiger. Faktisk er tusinde siders dokumenter, kort, planer, analyser og hensigter for vores arealer allerede besluttet og styret af forskellig sektorlovgivning. Disse bør udgøre et fundament for det videre arbejde, så det helhedsorienterede arbejde forankres i et igangværende politisk og administrativt flow og i det lovkompleks, der i sagens natur er – komplekst.

Herfra er det muligt at geare det politiske råderum gennem overblik og indblik i de til tider begrænsede virkemidler og forhandlingsrum, der udfyldes af lodsejere og lokalsamfund.

Sidst skal vi huske at lytte, når vi rækker ud til borgere og lodsejere i samtale om vores arealanvendelse. Historien bliver skrevet videre i samtale mellem alle aktører. I sidste ende er vi afhængige af frivillighed, og den har det bedst i gensidig forståelse på et sikkert afsæt.

”

Hvis vi ikke prioriterer tiden til reel dialog og forståelse, er der en risiko for, at velmenende beslutninger bliver truffet uden lokalt ejerskab.

Den private ejendomsret er ikke uantastelig, når det kommer til negativ påvirkning af det livsgrundlag, som landskabet udgør for os alle

Hvad ser du som de største barrierer og samtidig de største potentialer i den nuværende planlægning af det åbne land?

I dag finder planlægning af det åbne land sted på præmisser, som engang gav god mening: By- og landzone-lovgivningen kan bl.a. et stykke ad vejen karakteriseres som et reservoir for overhalede gode intentioner. Loven fra 1970 er en hjørnesteen i dansk planlægning, der på den ene side har styret byudviklingens arealanvendelse og på den anden side reelt har reserveret det åbne land som domæne for landbrugserhvervet. Det første har resulteret i ufølsomme arealudlæg i en stadig centrifugal byudviklingsbevægelse, og det andet i etableringen af en regulær landbrugsghetto.

Presset på det åbne land i forhold til at danne ramme om mange andre funktioner end landbrugsdrift, skabe adgang til det åbne land og behovet for regulær naturbeskyttelse er siden da vokset markant. Samtidig ejes det åbne land af stadig færre mennesker – under 1 procent af befolkningen ejer størstedelen af landbrugsjorden, heraf stadig flere danske og internationale investorer. Denne struktur er i sig selv et demokratisk problem og en barriere for en helhedsorienteret og nyorienteret udvikling af det åbne land.

■ **Hvilke fagligheder – ud over din egen – er nødvendige for at udvikle det åbne land, og hvordan kan vi bedst samarbejde på tværs i praksis for at skabe konkrete løsninger?**

På tilsvarende måde som byplanlægning kalder på et utal af kompetencer, skal vi øve os i, at også udviklingen af det åbne land gør det. Men retningen for den videre udvikling er på ingen måde givet på forhånd. Vi er imidlertid langt fra business-as-usual.

Ellen Braae

Professor, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, arkitekt og landskabsarkitekt MAA MDL, ph.d.

Der er behov for en åben og involverende offentlig samtale om, hvilket Danmark vores børn og børnebørn skal overleveres.

Det er på høje tid, at vi tager tid alvorligt. Altså den dybe tid som den tid, der rækker langt ud over vores egen. Vi må spørge os selv og hinanden, hvordan det danske landskab skal se ud og fungere om f.eks. 100 år. Det er ikke noget nemt spørgsmål, da landskabet i sig selv er i hastig forandring. Klimaforandringer gør landskabet til et "stykke vådt sæbe", der er vanskelig at få hånd om, når grundvand stiger, det bliver varmere, nedbørsmønstre og vindforhold mere dramatiske, og vi oftere kommer til at se både tørke og oversvømmelser.

■ **Hvilke tre indsatser mener du bør prioriteres højest i udviklingen af det åbne land det kommende år og hvorfor?**

Vi står i en helt unik situation med store forandringer, der kalder på et egentligt paradigmeskifte. Skal det sættes på formel, kunne vi starte med at øve os i at forudse klimabestemte forandringer.

Dernæst skal vi genbesøge forestillingen om, hvordan vi forvalter fælles ressourcer. Den private ejendomsret er ikke uantastelig, når det kommer til negativ påvirkning af det livsgrundlag, som landskabet udgør for os alle i form af rent drikkevand, levende indre farvand og biodiversitet.

Og endelig skal vi udfolde forestillinger om mulige fremtider. Det kan være vanskeligt at ønske sig noget, man ikke kender eller ikke kan se. Og disse forestillinger er nødvendige for konstruktivt at kunne involvere hinanden i fælles samtaler om, hvor vi skal hen. Hvilket Danmark vil vi have? Og hvordan bliver vi gode forgængere for de næste generationer?

”

Når den store arealkabale er lagt og skal realiseres, vil det være for optimistisk at tro på ren frivillighed.

Torben Juulsager

Formand for Landinspektørforeningen

Hvad ser du som de største barrierer og samtidig de største potentialer i den nuværende planlægning af det åbne land?

Den største barriere, vi står over for lige nu i forhold til planlægning af det åbne land, er en generel mangelfuld planlægnings-tradition på området. Planloven har med sit landzonebånd skabt en forbudszone, reserveret til især landbrugsdrift. Det har skabt en mere enkeltsags-regulering af det åbne land, som ikke har virket befordrende for helhedsorienteret planlægning af arealanvendelsen og landdistrikts-udvikling.

Samtidig er reguleringen af det åbne land overladt til en række forskellige sektor-lovgivninger, som ikke nødvendigvis "tænker" i helheder.

Det bliver en udfordring at få planloven i fuldt spil i forhold til at få skabt en sammenfattende planlægning for det åbne land. Jeg ser gerne, at planloven pålagde kommunerne at lave en strategisk planlægning af det åbne land, på samme måde som der er pligt til at lave strategisk planlægning for landsbyer og bymidter. Vi har fortsat behov for specialistikviden på

projekt- og enkeltsagsniveau, men i en langsigtet, helhedsorienteret og tværgående planlægningskontekst med tilstrækkelig borger- og partsinddragelse. Her ligger et stort uforløst potentiale, som det er op til lovgivningsmagten og planloven at tage livtag med.

Hvilke fagligheder – ud over din egen – er nødvendige for at udvikle det åbne land, og hvordan kan vi bedst samarbejde på tværs i praksis for at skabe konkrete løsninger?

Der bliver behov for alskens forskellige fagligheder fra den offentlige, private og civile sektor, når vi skal løse en så kompleks samfundsmæssig opgave, som vi står over for i forbindelse med transformationen af det åbne land. Jeg tænker måske nærmere, der bliver behov for en ny "metode", som adskiller sig fra traditionel regulering og planlægning.

Realdania demonstrerede med "Collective Impact"-arbejdsformen, at der kan skabes løsninger på komplekse samfundsproblemer, ved at centrale aktører bliver sat sammen i et videns- og interessent-fællesskab. I dette rum kan rigtig megen viden komme i spil og skabe synergi i forhold til langsigtede mål og løsninger,

som parterne "omkring det runde bord" forpligter sig på.

Når den store arealkabale er lagt og skal realiseres, vil det være for optimistisk at tro på ren frivillighed. Der bliver behov for både en mere forhandlingsorienteret tilgang, hvor multifunktionalitet og flere støtteordninger indgår i forhandlings-baserede løsninger, som er attraktive for de enkelte lodsejere og samfundet. Og for mere statslig og kommunal styring og regulering for at sikre både brede samfundshensyn samt grundejer- og nabohensyn.

Hvilke tre indsatser mener du bør prioriteres højest i udviklingen af det åbne land det kommende år og hvorfor?

Det er afgørende vigtigt, at der bliver foretaget nogle kloge, strategiske og langsigtede prioriteringer af arealanvendelsen, så vi undgår at få en mere tilfældig og fragmenteret arealudvikling i det åbne land på enkeltsagsniveau. Derfor får vi behov for, at staten og kommunerne sætter sig i førersædet i forhold til en planlagt udvikling af det åbne land – landsplan-direktiver og strategisk planlægning for det åbne land. Et krav om en strategisk planlægning af det åbne land skal understøttes af planloven, som derfor også skal åbnes og igennem et servicetjek.

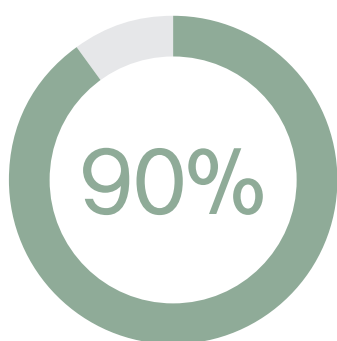
I og med at landbruget lægger beslag på ca. 60 procent af Danmarks areal, skal udviklingen af et bæredygtigt landbrug prioriteres meget højt, hvis vi skal skabe en ansvarlig balance i det åbne land og samtidig sikre en stabil fødevarerforsyning. Landbrugsdrift skal planlægges til at foregå på de robuste jorder, så der skabes både driftssikkerhed for landbruget samt miljø- og klimamæssig balance i forhold til anvendelse af ressourcerne.

Helt konkret står vi over for store hastende udfordringer i forhold til beskyttelse af vores grundvand og forbedring af tilstanden i de indre danske farvande. Begge indsatsområder indebærer en omlægning i arealanvendelsen af det åbne land – dels arealerne ovenover vandressourcerne samt de kyst- og vandløbsnære landbrugsarealer. Det kræver en planlægningsmæssig tilgang. Anvender vi samtidig det store datagrundlag, der ligger på de danske arealer, kan vi fokusere på de arealer, hvis potentiale giver størst synergi i forhold til at indfri flere forskellige formål med den ændrede arealanvendelse.

Danskernes natursyn – et vildere Danmark kræver en bredere naturforståelse

Danskerne elsker naturen, men vores billede af "god natur" stemmer ikke altid overens med naturens grundlæggende principper. For at styrke biodiversitet og skabe plads til vild natur kræver det både viden og et bredere syn på, hvad natur egentlig er.

Af Thilde Nørgaard Holm,
seniorkonsulent, Upstream Partners

siger, at naturen
betyder meget
for os

En ny undersøgelse blandt mere end 1.000 danskere slår det fast: Vi danskere elsker naturen. Hele 90 procent siger, at naturen betyder meget for dem, og at vi har god natur i Danmark, og over 70 procent opholder sig enten dagligt eller ugentligt i naturen.

Vi forbinder især skove, træer og grønne områder med god natur, men også den urørte og vilde natur nævnes som god natur. Men samtidig er vores forståelse af natur snæver og i nogle tilfælde i kontrast til, hvad naturen har brug for. For eksempel forbinder kun 8 procent af os god natur med biodiversitet og artsrigdom, og hele 47 procent af os ser landbrugsmarker som god natur.

Vi står med treparten over for en omlægning af store arealer til nye naturområder, som ikke ligner den natur, vi er vant til, og samtidig har vi danskere et af verdens højeste fodaftryk på naturen ifølge WWF Verdensnaturfondens rapport Denmark's Footprint Challenge.

Hvis vi i fremtiden skal forstå den natur, der omgiver os, og vores påvirkning af den, kræver det derfor en mere nuanceret og udvidet forståelse af, hvad natur er.

Kløften mellem oplevet natur og naturens behov

At vi danskere forbinder skove og marker med god natur, er ikke overraskende, når man ser på vores naturhistorie.

Vi forbinder naturen med det, vi kan se og oplever, når vi opholder os i den og hører om den. Og i mange år har fortællingen om Danmark handlet om bøgeskov og kornmarker. Men netop her opstår kløften mellem oplevet natur og naturens faktiske behov.

Fra et naturvidenskabeligt perspektiv er god natur kendetegnet ved en høj grad af biodiversitet, store, sammenhængende naturområder og en natur, der får lov at udvikle sig uden menneskelig styring.

Adspurgte, i hvor høj grad danskerne har tilstrækkelig viden om tabet af biodiversitet, erklærer 46 procent sig enten enige eller helt enige. Men hele 40 procent af disse mener ikke, at der mangler god natur i Danmark. Dertil kommer, at kun 12 procent ser manglen på store naturområder som en trussel for den gode natur i Danmark.

Dette peger på en central indsigt: Der er stor forskel på, hvad befolk-

ningen opfatter som god natur – og hvad naturen faktisk kræver for at trives.

Uenigheden bliver særlig tydelig, når det gælder synet på landbrugsland. Ud af de 47 procent, der mener, at landbrugsmarker er god natur, mener over halvdelen (54 procent), at der ikke mangler god natur i Danmark. For nogle kan marklandskabet opleves som smukt og naturligt. Men fra et biodiversitetsperspektiv er intensivt landbrug en af de største drivere bag naturtab.

Denne forskel illustrerer, hvorfor naturforståelsen skal nuanceres: Natur er ikke kun det, vi oplever som grønt og pænt – det er først og fremmest levesteder for arter og økosystemer, og det kan også være brunt og ikke kønt i en traditionel forstand.

Vi vil gerne mere vild natur – og viden hjælper!

Der er også gode nyheder. 65 procent af danskerne ønsker mere vild natur uden menneskelig indgriben, og størstedelen af os er enige om, at det er vigtigt at beskytte verdens mest sårbare naturområder. Jo mere viden folk har, desto større er opbakningen til vild natur.

Blandt dem, der kender til biodiversitet og rewilding, støtter hele 73 procent større områder, hvor naturen kan udvikle sig frit.

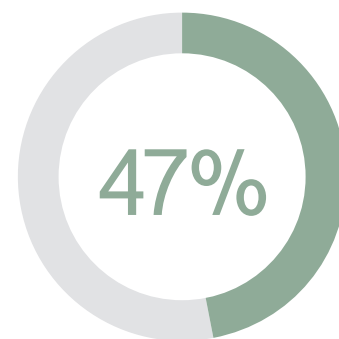
Det viser, at viden virker. Formidling kan ændre holdninger – og dermed skabe politisk og folkelig opbakning til nødvendige naturtiltag.

Derudover er der tegn på, at vi er villige til at tage ansvar: Vi forbruger mindre, køber mere genbrug og undgår produkter, der bidrager til ødelæggelse af naturen.

Vejen frem: fra kærlighed til natur – til forståelse af natur

Danskerne holder af naturen. Det er et stærkt udgangspunkt, men kærlighed til natur er ikke nok, hvis forståelsen er for snæver. Skal vi lykkes med at vende biodiversitetskrisen, kræver det, at vores naturbillede udvikler sig. Vi skal gå fra at se natur som noget smukt og rekreativt – til også at forstå den som komplekse økosystemer, der kræver plads, tid og mindre menneskelig kontrol.

Natur er ikke kun noget, vi går tur i. Det er vores livsgrundlag. Først når vores naturforståelse udvides og nuanceres, kan vores handlinger for alvor følge med.

af os ser
landbrugsmarker
som god natur

Undersøgelsen **Danskernes Natursyn – Nature Perception Report 2025** er udarbejdet af Upstream Partners for fonden Planetary Responsibility Foundation og bygger på en repræsentativ spørgeskemaundersøgelse gennemført af YouGov i juni 2025. Formålet er at skabe ny viden om danskernes forståelse af natur, deres adfærd og deres holdninger til ansvar for natur og biodiversitet. Du kan finde hele rapporten på upstream.partners

FOTO: IB WESTERSØ, ISTOCK

Planlægning drevet af naturens processer

Hvordan planlægger man et landskab, der aldrig står stille? Ved at samle arealomlægning og kommuneplan i ét greb skabes rammer for natur, vand og biodiversitet, der udvikler sig i takt med lokale forhold.

Af Annette Klüver Andersen,
landskabsarkitekt MDL,
Sønderborg Kommune

Ved at tænke arealomlægning og kommuneplan som ét samlet greb skaber vi et solidt fundament for fremtidens arealanvendelse.

Omlægningsplanen markerer starten på forandringer i det åbne land i Sønderborg Kommune og i resten af Danmark. Nye vådområder, enge og skovlandskaber skal forbedre vandmiljøet, beskytte drikkevandsressourcer, reducere CO₂ og kvælstof samt styrke biodiversitet og naturkvalitet.

Fra plan til levende landskab

Jeg er landskabsarkitekt i Planafdelingen i Sønderborg Kommune og projektleder for omlægningsplanen. Mit fokus er at sikre, at planen også understøtter landskabet og spiller sammen med kommuneplanens øvrige indsatser. Min rolle gør det muligt at integrere de konkrete fysiske tiltag i en større planmæssig sammenhæng og sikre, at den overordnede udvikling og naturens processer skaber synergi.

Nye landskaber udvikles, når planlægning og processer mødes og igangsætter langsigtede stedbundne dynamikker, hvor geologi, vand, vegetation, mennesker og arkitektur udvikler sig i samspil over tid; et landskabssystem, der ikke formes som et færdigt statisk billede, men som interak-

tioner og naturbaserede processer, der gradvist udvikles. Naturligt våde områder afhænger af landskabets form, og Sønderborg Kommunes korte vandløb med små oplande begrænser mulighederne for store naturligt våde områder. Genskabelse af naturlig hydrologi afhænger af, hvor det er muligt at bringe vandets bevægelse tilbage i landskabet.

Omlægningsplanen omfatter 1.855 hektar ændret arealanvendelse for at reducere kvælstofudledning. Skovrejsning er endnu ikke inkluderet i planen for Sønderborg Kommune, fordi fokus på kvælstof har begrænset muligheden for at udnytte skovens synergi til biodiversitet, friluftsliv og en god landskabelig placering/landskabelig indpasning.

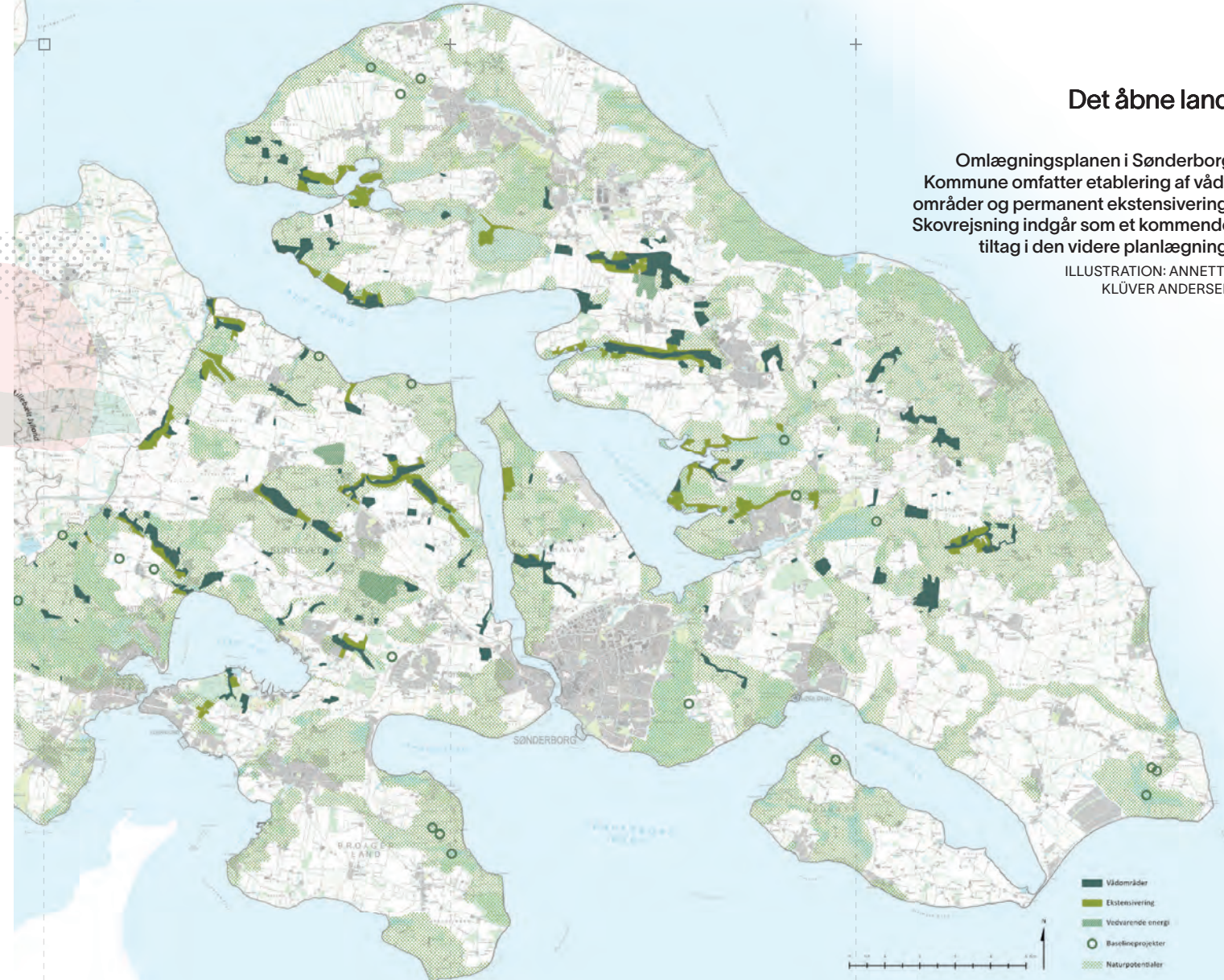
Arealomlægning og kommuneplan i ét koordineret forløb

Ved at tænke arealomlægning og kommuneplan som ét samlet greb skaber vi et solidt fundament for fremtidens arealanvendelse. Når arealomlægningen integreres i kommuneplanen, får kommunen et planfagligt grundlag og et mandat til at

Det åbne land

Omlægningsplanen i Sønderborg Kommune omfatter etablering af vådområder og permanent ekstensivering. Skovrejsning indgår som et kommende tiltag i den videre planlægning.

ILLUSTRATION: ANNETTE KLÜVER ANDERSEN

gennemføre dialog- og samskabelsesprocesser, der kan engagere borgere, lokalsamfund og byrådet. Kommuneplanen fastlægger den overordnede retning, og når forandringer fremgår klart og tydeligt af planen, understøtter det en transparent og forudsigelig proces.

Fordele og ulemper ved § 11a-temaer

Der er flere måder at få omlægningsplanen til at spille sammen med kommuneplanen. Den mest ligetil er at justere de oplagte § 11a-temaer, der i forvejen hænger tæt sammen med de ordninger og tiltag, som Grøn Trepert arbejder med; f.eks. jordbrugsmæssige interesser, skovrejsning, lavbundsarealer og naturbeskyttelsesinteresser. På den måde kan omlægningsplanen gradvist blive en del af kommuneplanen i det tempo, som udviklingen kræver, og det er nødvendigt, fordi der er op til 20 år frem mod 2045, hvor omlægningsplanen skal være gennemført. Det betyder, at fem kommende kommuneplanrevisioner løbende skal håndtere og tilpasse sig en dynamisk plan, som hele tiden udvikler sig. Selvom

denne tilgang sikrer, at kommuneplanen overholder alle regler og krav, rummer den også en risiko: at kommunens strategiske blik for landskabets udvikling forsvinder, i takt med at planlægningen i højere grad styres af, hvordan ordningerne er designet til at virke. I værste fald kan resultatet blive et landskab, der primært er indrettet efter behovet for at reducere kvælstof, men som kommer til at overse de særlige kvaliteter og potentialer, der findes lokalt, og som netop er dét, der gør hvert landskab unikt og værd at udvikle i sin egen retning.

Landskabsplanen som et sammenbindende greb

En anden metode kan være at introducere en landskabsplan som et tema i kommuneplanen.

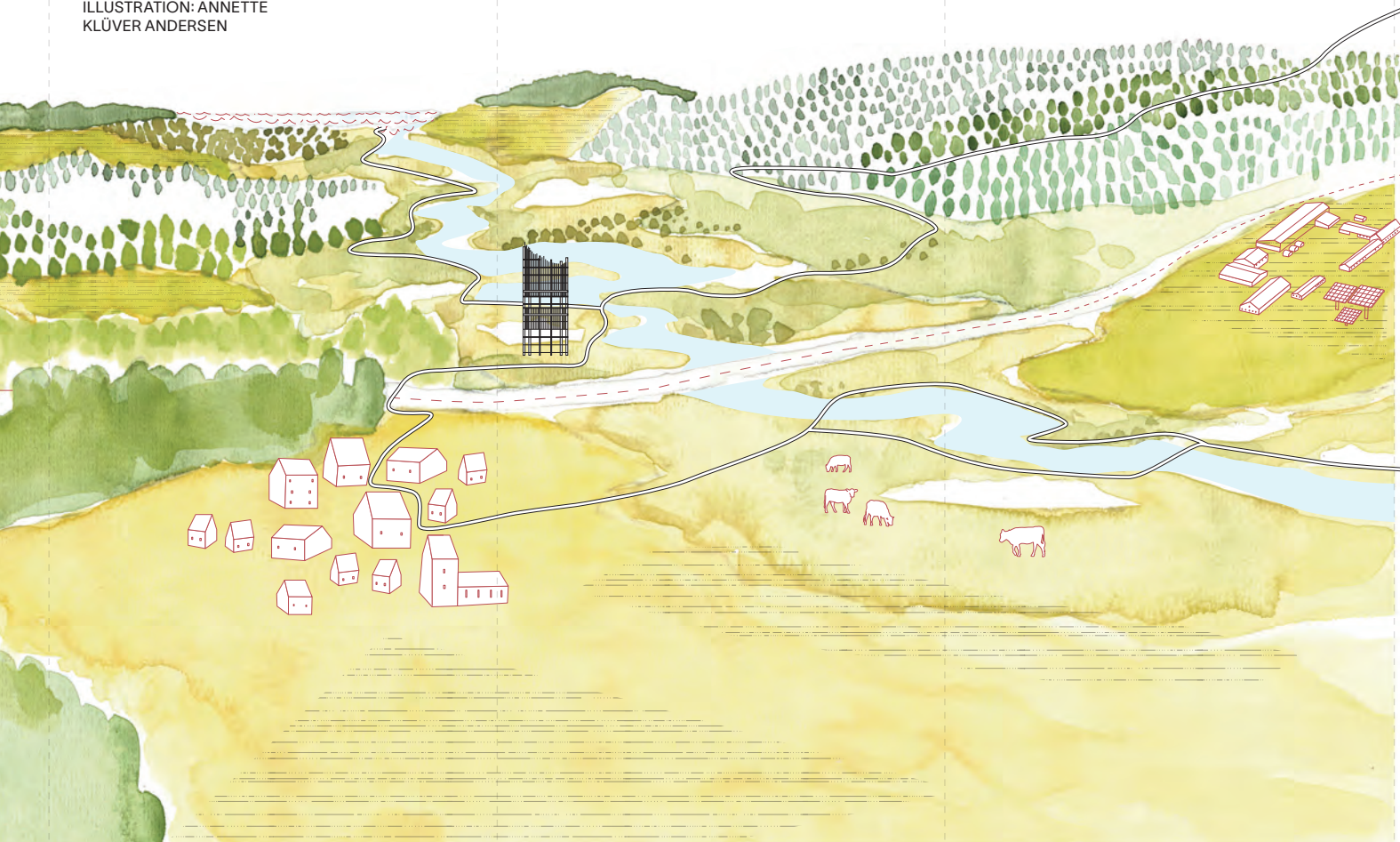
I stedet for at præsentere natur, landskab, klimatilpasning, lavbundsprojekter, skovrejsning, drikkevandsbeskyttelse og kulturmiljø som adskilte redegørelser kan disse områder indgå som koordinerede virkemidler i én strategisk landskabsplan. Det vil hjælpe kommunen til at prioritere de

handling, der skaber størst mulig synergi både landskabeligt og økologisk, og samtidig styrke processer, der binder natur, klima og mennesker i landdistrikterne tættere sammen. I Sønderborg Kommune tog vi et indledende skridt i den retning som startskud til omlægningsplanen. Med udgangspunkt i landskabskaraktermetoden afdækkede vi landskabets strukturer gennem en fælles, tværfaglig analyse på store håndtegnede kort. Inspireret af Kristine Holten Andersens ph.d.-afhandling *Med vand og landskab som aktører i byudvikling* arbejdede vi strategisk og håndtegnede. Det skabte et solidt fælles udgangspunkt for hurtigere og bedre beslutninger på tværs af fagligheder. Resultatet blev en kortlægning, der udpeger 22.000 hektar naturpotentialer samt et potentiale for en samlet indsats for natur i bred forstand. Indtegningen omfatter både det åbne land, landsbyer, grønne kiler, skove og beskyttede arealer og markerer det første skridt mod at betragte landskabet som en sammenhængende helhed og et skitsegrundlag for en egentlig landskabsplan.

Det åbne land

Drømmen om en naturbaseret og landskabsæstetisk arealanvendelse over temaer i Grøn Trepert - vand, skov og natur i det nye landskab.

ILLUSTRATION: ANNETTE KLÜVER ANDERSEN

Fra enkeltprojekter til en samlet landskabsplan

En landskabsplan skal være en overordnet ramme for både natur-, klima- og landdistriktudvikling. Planen skal skabe en fortælling og danne et tydeligt tema i kommuneplanen, hvor relevante lov- bundne krav og strategi samles i én fælles overordnet plan. Planen vil fungere som en samling af kommuneplanens mange lovpligtige temaer i det åbne land.

Ved at samle temaerne i et overordnet og landskabsfagligt greb skabes en tydelig sammenhæng, hvor hvert tema bidrager aktivt til den samme grundidé: at ændre arealanvendelse for at imødekomme klima- og biodiversitetskrisen. På den måde kan natur og rekreative områder binde landsbyer og lokalsamfund sammen på en ny måde. Moser, enge, vandløb og skove vil i fremtiden skabe fælles identitet, der udspringer direkte af naturgrundlaget og de stærke processer, der sættes i gang,

når Grøn Trepert realiserer kommuneplanen i det åbne land.

Planlægning, der binder natur, klima og lokalsamfund sammen

En samlet landskabsplan kan derfor også danne en stærk fællesnævner for landdistrikternes udvikling ved at foreslå forbindelser og identitet på tværs af det åbne land. Gennem nye blå-grønne netværk bindes lokalsamfund sammen til et landskab, hvor strukturer og sammenhænge skaber nye muligheder for friluftsskaber. På den måde vokser sociale fællesskaber frem omkring en fælles landskabelig fortælling, der understøtter lokalsamfundsudvikling og giver grobund for en mere lokalforankret naturforvaltning.

En samlet ramme for fremtidens åbne land

Landskabsplanen kan fremtægne* landskabet og bringe de mange virkemidler i spil på en mere samlet måde, så natur-

genopretning, lavbundsprojekter, vådområder, skovrejsning, småbiotoper og nye stiforbindelser ikke længere bliver enkeltstående tiltag, men dele af en større helhed, der gradvist bygger landskabet op og styrker både natur, klima og rekreative muligheder.

En landskabsplan forankret i kommuneplanen giver kommunen et langt stærkere greb om udviklingen af det åbne land. I stedet for at arbejde med spredte og enkeltstående projekter gør landskabsplanen det muligt at samle kræfterne om de handlinger, der skaber størst landskabelig og økologisk sammenhængskraft. Det giver en mere synergiorienteret tilgang, hvor naturgenopretning, klimatilpasning og rekreative interesser ikke ses som adskilte opgaver, men som indbyrdes forbundne processer, der formidler fremtidens landskab. Landskabsplanen kan aktivt styrke de naturbaserede dynamikker, der binder landskab, klima og menne-

”

En landskabsplan skal være en overordnet ramme for både natur-, klima- og land-distriktsudvikling.

sker tættere sammen. Det gør landskabet til en strategisk ressource, ikke blot et sted, der skal forvaltes, men et dynamisk system, der udvikles med omtanke og til gavn for både natur og lokalsamfund.

Viden og analyser som fundament for planlægning

Når kommunerne skal udvikle fremtidens åbne land, er der behov for en klar retning baseret på solid viden om landskabets karakter og potentialer. Den viden findes i kommunens landskabsanalyser i landskabskaraktermetoden (LKM). Der kan være behov for at opdatere landskabsanalysen, så den tydeligt viser, hvor landskabet rummer uforløste kvaliteter, som kan sætte gang i en egentlig landskabsreform. En justeret analyse kan samtidig pege på nye sammenhænge i området og vise, hvordan naturgrundlaget kan bruges

mere aktivt i udviklingen af fremtidens landskab. På det grundlag kan kommunen formulere et strategisk mål for landskabets udvikling: et mål, der kommunikerer, hvilke store greb der skal præge arbejdet fremover. Det kan handle om at trække nye landskabelige linjer frem, skabe større og mere robuste naturområder og gøre blå-grønne strukturer mere sammenhængende og synlige i landskabet.

Fortællingen former sig i landskabet

Landskabet skal udvikles mod en mere robust og naturbaseret helhed, hvor vand, vegetation og terræn igen virker sammen, og hvor naturnære oplevelser opstår i et mere tilgængeligt og varieret landskab.

Målet er at sikre, at naturbaserede processer får bedre vilkår og skaber varige levesteder på tværs af landskabet. Visionen er, at vandet igen bliver en aktiv og synlig del af landskabet. Genskabt hydrologi holder tørvejorden vandmættet, reducerer drivhusgasser og styrker en robust hydrologi i vandoplandene. Levende hegn og vandløb trækker blå og grønne forbindelseslinjer gennem landskabet og kobler eksisterende og nye habitater, hvor flora og fauna breder sig. Langs vandløbene giver ekstensivering en bred overgangszon mellem natur og dyrkede arealer, mens kvælstofvådområder tilbageholder næringsstoffer og forbedrer vandmiljøet.

Højt over dalbundene udnytter rovfugle de åbne jagtarealer, og skove samt ekstensiverede arealer fungerer som bufferzoner mod afstrømning og erosion. Nye skove styrker landskabets form, når dalbunde og tunneldale træder tydeligere frem. Skovrejsning, naturlig tilgroning og urørte partier skaber varierede skovlandskaber, samtidig med at klimaskovrejsning både binder CO₂ og leverer råtræ, der kan erstatte mere klimabelastende byggematerialer. Skovbryn udvikler sig til artsrige mosaikker, der danner robuste overgangszoner mellem skov og åbent land.

Stier slynger sig gennem enge, skovbryn og ud mod kysten, hvor lys, vand og vegetation væver nye oplevelsesrige rum. Lysninger giver læ, sol og levesteder for insekter, mens skovlandskabet fremstår som en mosaik af levende biotoper. Den forbedrede adgang til det åbne land styrker friluftslivet og øger bevidstheden om naturens værdi. Naturen opleves ikke længere på afstand, men som noget, vi bevæger os i og lever med.

*Kilde: Kristine Annabell Torp, arkitekt MMA, ph.d. og lektor på Det Kongelige Akademi er ophavsperson til dette fine ord, som beskriver, hvad planlægningen har behov for i opgaven med at omlægge arealerne i det åbne land.

ANNONCE

Lær at planlægge grønnere byer med flere træer

3+30+300

Kursus 5.-6. maj i Malmø med Cecil Konijnendijk

Kursus der giver dig enkle værktøjer til at planlægge for bæredygtig grøn byudvikling og træer i byen

Med kurset får du bl.a.:

- Inspiration til processer og dialog med politiske udvalg og beslutningstagere
- Redskaber til at bruge 3+30+300 i planlægning og kommunikation
- Hands-on øvelser i analyse og kortlægning af byområder
- Indsigt i hvordan Malmø arbejder strategisk og langsigtet med bynatur og træer

Læs mere på
parkognatur.dk

CECIL KONIJNENDIJK

Nature Based Solutions
Institute, Holland

Direktør Cecil Konijnendijk er gennemgående underviser. Cecil er international ekspert i bytræer og ophavsmand til 3+30+300-reglen.

PARK & NATUR-FORVALTERNE

Mere planlægning er nødvendig i det åbne land

Det seneste forslag til ændringer af planloven risikerer at svække beskyttelsen af kyst og land og forværre de arealkonflikter, der allerede præger landdistrikterne. Ifølge to professorer fra Syddansk Universitet mangler forslaget både klimaperspektiv, dokumentation og en samlet ny tilgang til fremtidens arealanvendelse.

Af Anne-Mette Hjalager, professor, Syddansk Universitet, Institut for Erhverv og Bæredygtighed, og Egon Bjørnshave Noe, professor, leder af Center for Landdistriktsforskning, Syddansk Universitet, Institut for Statskundskab

I ndædte arealkonflikter bliver stadig hyppigere i landdistrikterne. Folk protesterer mod, hvad de opfatter som hovedløs placering af energianlæg, datacentre, infrastruktur mv. Skandaler om dumpning af affaldsjord og andre miljøfarlige substanser vidner også om et planvakuum. Befolkningen stemmer med fødderne og flytter fra udpinte landsbyer og fra egne, hvor der efter deres opfattelse ikke passes godt nok på de naturmæssige herlighedsværdier.

Vi kører på politisk autopilot

Et nyt lovforslag om ændringer i planloven, naturbeskyttelsesloven og bygge-loven er ikke hjælpsomt og udsætter blot muligheden for faktisk at tage fat om de mange onders rod. De fleste er vant til at tro, at der er plads nok derude på landet til alle mulige slags anvendelser. Men arealkonflikterne er et tegn på en arealknaphed, som næppe bliver mindre. Med en politisk autopilot foreslås lovåbninger i kystzoner og landdistrikter uden dokumentation for, at det vil skabe reel udvikling, større livskvalitet og færre konflikter. Vi vil forklare hvor og hvorfor. Historiske principper risikerer at blive udhulet

Forslaget rummer vidtgående lempelser af nogle af planlovens historiske og paradigmatisk principper. I en international sammenhæng går den danske planlov for at være en af de mest fremsynede, og dette risikerer man at sætte over styr.

Et bærende princip i planloven er, at kystområderne omfattes af en ret vidtgående beskyttelse af natur- og landskabs-

kvaliteter med henblik på, at disse kvaliteter kan gøres tilgængelige for hele befolkningen og alle besøgende. Principperne skal forhindre, at kystnære områder indkapsles i zoner, som har karakter af privatiserede arealer.

Desuden er det et princip i planloven, at byudvikling og byggeri af enhver art finder sted inden for områder, som efter en nøje planlægning og prioritering er udpeget som byzoner. Formålet hermed er at sikre, at man ikke ukontrollerbart "klatter" landskaberne til med byggerier og anlæg alle mulige steder, hvor det måske skaber værdi for enkelte ejere, men til gengæld forringer æstetisk, naturmæssig og miljømæssig kvalitet for alle andre samt udfordrer udnyttelsesmuligheder for nødvendige erhverv. Forslaget lægger op til en underminering af disse bærende principper i dansk planlægning.

Byggeri i risikozoner trodser klimaviden

Diverse langsigtede analyser og fremskrivninger af klimaforandringerne karakter og omfang synes at være helt fraværende som grundlag for dette forslag til lovændring. Forslaget ignorerer reelt de sandsynlige risici. I netop kystzonerne og på mange øer vil der være behov for allerede nu at planlægge for en fremtidig tilbagetrækning fra udsatte arealer. Det er helt paradoksalt og modsat denne viden, at der lægges op til byggeri i kystzonerne og tæt ved kysten og stranden.

Det kan anses for at være direkte uansvarligt at tillade byggeri i områder,

der med stor sandsynlighed rummer risiko for oversvømmelser, grundvandsstigninger, stormfloder og erosion, og blot betinge, at der tilvejebringes "nødvendige" afværgeforanstaltninger. Det er en "black box" i forslaget, hvad nødvendige afværgeforanstaltninger kan bestå i, hvordan der i praksis planlægges for et gradvist stigende afværgebehov, og ikke mindst hvem der skal finansiere afværgeforanstaltningerne nu og i et længere perspektiv fremover. Kommunerne tildeles en ubehagelig og urimelig uriaspost i at balancere mellem kortsigtede investørønsker og langsigtede samfundsmæssige hensyn.

Flere huse giver ikke nødvendigvis mere liv

Der ligger i forslaget en antagelse om, at planlovsændringen kan bidrage til at skabe mere liv i landdistrikter og udkantsområder. Det er ufunderet i eksisterende viden på området. Helt andre forhold underminerer livsbetingelserne i landdistrikterne. Dele af befolkningen vil gerne have mulighed for at bo på landet, og der findes mange landsbysamfund, som kan mønstre en kulturel, service-mæssig og social sammenhængskraft. Her kan udviklings- og lokalplaner være med til at styre en fremdrift til landsbyens bedste. Velegnede planredskaber findes i forvejen i planloven.

Uden for disse velfungerende og lidt større landsbyer må der forventes en fortsat fraflytning og udtynding. Det kan planloven med de foreslåede greb ikke ændre på. Muligheden for at opføre bygninger på enkeltlokaliteter klatvist ude i landskaberne vil give en "eksklusivitet" til enkeltpersoner og virksomheder, som uden nærmere planlægning kan udsøge sig sublime beliggenheder. Men det vil ikke tilføre landdistrikterne som sådan en ny grokraft og bedre levevilkår. Forslaget kan med andre ord bidrage til mere ulighed og ødelægge mere, end det forbedrer.

Flere sommerhuse i kystzonen kan forværre presset

Udkastet rummer forslag til flere sommerhuse og antager uden faglig argumentation, at de skal ligge i kystzonen og være af den kendte karakter. Det adresserer ikke tendenserne til "overturisme" i populære kystzoner.

I forbindelse med de kommende store landskabsændringer, herunder omlægning til vådområder og skovrejsninger inde i landet, bør man overveje planlægning af feriefaciliteter med nye oplevelseskvaliteter og på andre end de sædvanlige beliggenheder. Nyetablering af sommerhuse i kystzonen bør der lægges låg på.

Der mangler en samlet og demokratisk arealreform

Det giver mening, at planloven med mellemrum revideres, så den matcher samfundsudviklingen. Men der er faktisk behov for mere gennemgribende ændringer af hele komplekset af areallove, så de bedre er i stand til at styre de kommende meget store omkalfatringer i kølvandet på Den Grønne Trepert, grøn energiomstilling, naturbeskyttelse, klimasikring mv.

Selvom der er tale om meget store generationsudfordringer og implikationer for arealanvendelsen i hele landet, findes der i øjeblikket reelt ingen åben og demokratisk funderet sammenhængende og koordineret planlægning af alle landzoner, kystzoner, landbrugslandskaber og naturområder. Dette kan desværre i disse år iagttages som hovsa-agtige og kontroversielle dispositioner i landskaberne, som naturligvis skaber grundbund for massiv og politisk tillidsundergravende folkelig modstand. Arbejdet med at forberede vigtige og nødvendige revisioner og samordninger af hele komplekset af areallove bør sættes i sving snarest.

”

Befolkningen stemmer med fødderne og flytter fra udpinte landsbyer og fra egne, hvor der efter deres opfattelse ikke passes godt nok på de naturmæssige herlighedsværdier.

Status på Den Grønne Trepert

– et halvfylt eller et halvtomt glas?

Arbejdet med at omsætte Den Grønne Trepert til konkrete planer er gennemført i højt tempo. Men bag de samlede tal gemmer sig både regionale forskelle, modstridende interesser og en implementering, der først nu for alvor begynder.

Af Lone S. Kristensen, professor,
og Henrik Vejre, professor, IGN,
Københavns Universitet

”

Man kan roligt sige, at der er store forventninger til den grønne trepartsaftales iværksættelse.

2025 har været et travlt år. Repræsentanter fra kommuner, Naturstyrelsen, Landbrug & Fødevarer samt Danmarks Naturfredningsforening har i 23 lokale treparter haft til opgave at udmønte Den Grønne Trepert, understøttet af det kommunale embedsværk.

Aftalerne om Den Grønne Trepert lægger op til, at 10 procent af Danmarks areal skal omlægges til en mere ekstensiv anvendelse til gavn for miljø, klima og natur. Mange benævner aftalen som historisk – en aftale, der vil give anledning til den største arealomlægning i Danmark i 100 år, og minister for Grøn Trepert Jeppe Bruus omtaler aftalens implementering som ”danmarkshistoriens største samarbejdsøvelse”.

Med aftalen stilles der finansiering og forbedrede virkemidler i udsigt, der kan løse årtiers uløste problemstillinger i forhold til vandmiljø-, natur- og drikkevandsbeskyttelse. Men mange kommuner har også forhåbninger til, at aftalen kan bidrage til

landdistriktsudviklingen, herunder forbedring af den rekreative infrastruktur, styrkede rammer for bosætning mv. Man kan roligt sige, at der er store forventninger til den grønne trepartsaftales iværksættelse.

Det lykkedes at komme i mål med udarbejdelse af omlægningsplanerne

De 23 lokale treparter har haft til opgave at udarbejde omlægningsplaner, der kan guide udtagning og omlægning af landbrugsjord til ekstensiv anvendelse. Arbejdet startede i februar 2025 og afsluttedes med udgangen af 2025, hvor planerne blev godkendt af kommunalbestyrelserne. En stram tidsplan, som det lykkedes parterne at holde.

Planerne udgøres indtil nu af en række projektforslag, der først og fremmest opfylder målet om udtagning af 140.000 hektar kulstofrige lavbundsarealer og reduktion af kvælstofudledningen til vores kystvande med knap 14.000 tons. En opgørelse fra statens it-program Mars viser, at treparternes planer indeholder projektforslag, der kan bidrage til udtag-

ning af knap 183.000 hektar kulstofrige lavbundsarealer og reduktion af kvælstofudledningen med godt 17.000 tons. De foreslåede projekter dækker et areal på omkring 389.000 hektar svarende til 9 procent af Danmarks samlede areal.

Fra en overordnet betragtning er der udarbejdet planer, der kan tåle, at ikke alle udtagninger lykkes, enten pga. tekniske vanskeligheder, eller fordi lodsejere ikke ønsker at deltage. Bag de landsdækkende tal gemmer der sig imidlertid også regionale forskelle, hvor nogle trepartar har overopfyldt, mens andre lige akkurat har udpeget nok.

Hvad med de øvrige interesser?

Ifølge den grønne trepartsaftale fra juni 2024 skal omlægningsplanerne også medvirke til at forbedre forholdene for biodiversitet (udlæg og beskyttelse af 20 procent af Danmarks areal som natur), beskytte drikkevandsinteresser og bidrage til at opfylde målet om 250.000 hektar ny skov, hvoraf 100.000 hektar ønskes udlagt til biodiversitetsskov inden

2045. Der er dog ikke udmeldt specifikke arealkrav for disse mål til de lokale trepartar, ligesom det samlede omfang af arealer til beskyttelse af drikkevandsinteresser først er planlagt udmeldt i 2027.

Fra en interviewundersøgelse udført i regi af projektet Transform ved vi, at naturinteresserne har spillet en væsentlig rolle for især DN-repræsentanterne, men også for de trepartar, der har et lille eller intet N-tilbageholdelseskrav. I lokale trepartar med stort N-tilbageholdelseskrav har udpegningsaf arealer til natur udgjort en særlig udfordring, fordi det i forvejen har været svært at finde arealer til opfyldelse af kvælstofkravet.

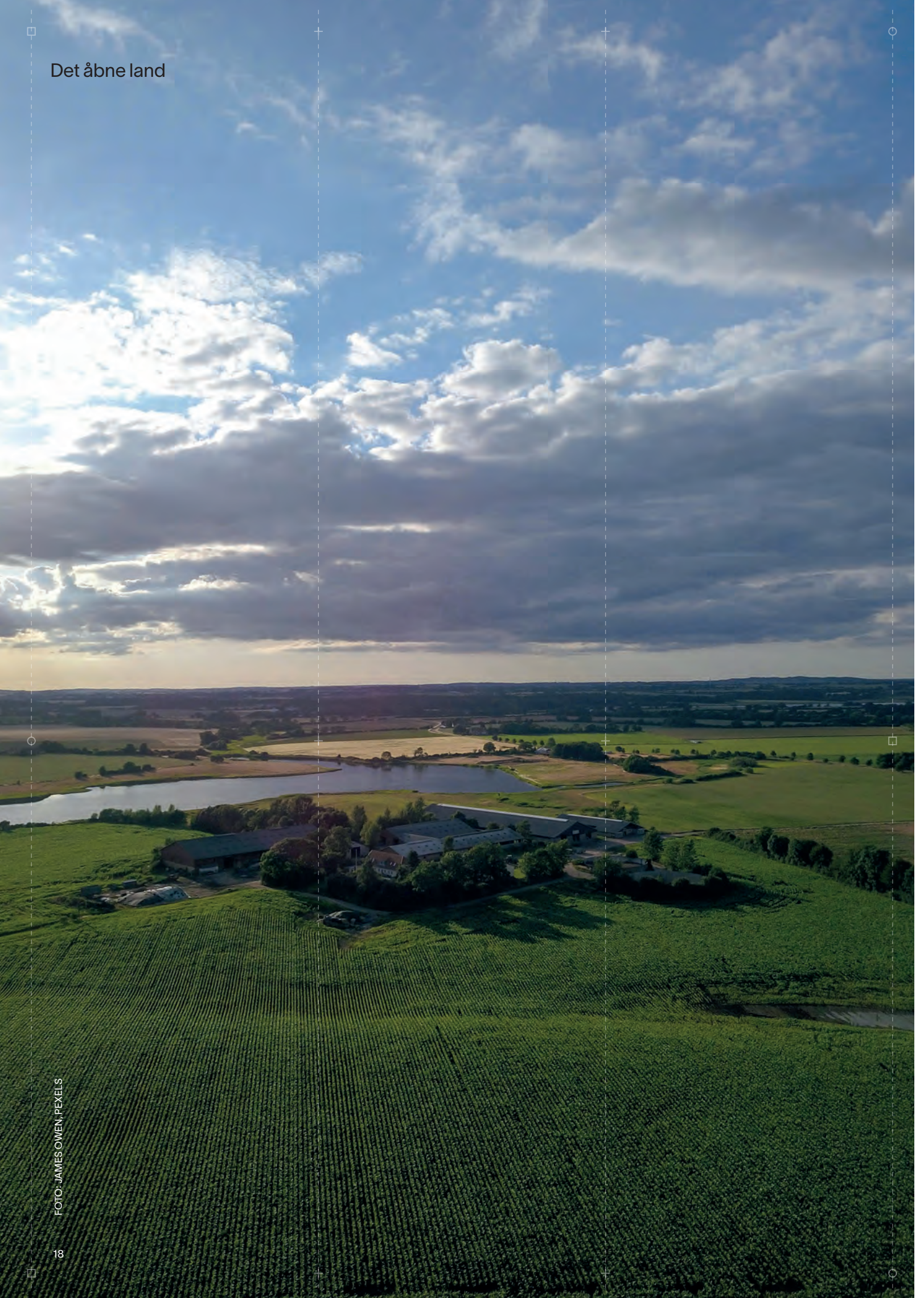
Det fremgår desuden af vores interviewundersøgelse, at det for mange lokale trepartar har været en vigtig forudsætning for indgåelse af aftalen om omlægningsplanerne i 2025, at der i 2026 skulle arbejdes videre med bl.a. inddragelse af naturinteresserne. Det er ikke muligt i Mars at se, hvilke projekter der er udlagt pga. naturinteresserne. Man kan alene se,

hvor stort et overlap omlægningsplanerne har med en række kortlag, som er særligt relevante i forhold til naturen.

Heller ikke områder udpeget til varetagelse af grundvandsinteresserne kan ses af oplægningsplanerne i Mars, men også her ved vi fra interviewundersøgelsen, at sådanne indgår i planerne, ofte registeret som skitseprojekter til skovrejsning. Vi ved også, at inddragelse af grundvandsinteresserne har været genstand for diskussion og uenigheder, fordi landbrugets repræsentanter ikke har opfattet det som en opgave, der skulle løses i 2025.

Det er årsagen til, at landbrugets repræsentanter i den lokale trepart for Isefjord og Roskilde Fjord ikke har kunnet godkende Roskilde Kommunes ønsker om at inddrage otte skovrejsningsprojekter, beliggende på arealer med højværdi-afgrøder, i omlægningsplanen.

Omvendt udtaler Roskilde Kommune, at det ud fra et kommunikativt perspektiv er meningsløst ikke at inddrage arealerne,

når de allerede er politisk vedtaget i forbindelse med kommuneplanen (Forsyning & Klima den 11. november 2025).

Inddragelse af natur- og drikkevandsinteresserne i omlægningsplanerne afspejler legitime og klassiske interessemodsatninger. Men det viser også, at aftaleteksten omkring udarbejdelse af omlægningsplanerne har givet rum for fortolkning, og at et mere snævert fokus på N-reduktionskravet har spændt ben for synergieffekter og projekter med andre hovedformål.

Implementering og videreudvikling af omlægningsplanerne

Det er en udbredt opfattelse, at oplægning af de kulstofrige lavbundsarealer vil forløbe uden større problemer, men at arealer til tilbageholdelse af kvælstof på højbundsjord kan være en udfordring, især i områder med store krav til reduktion af kvælstofudledning. Om det vil lykkes, afhænger af lodsejerne, og her vil både muligheder for jordfordeling og attraktive støtteordninger komme til at spille en central rolle. Men succesen vil også afhænge af aftaleparternes villighed til at stå fast og ikke kaste grus i maskineriet, når det begynder at gøre ondt. Den første større kurre på tråden blev tydelig, efter at aftalepartierne bag Den Grønne Trepert i december 2025 indgik en aftale om detaljerne for en midlertidig øget markregulering af landbruget, der skal fungere fra 2027, og indtil arealomlægningerne er realiseret. Her har bl.a. Landbrug & Fødevarer udtrykt stor utilfredshed med den valgte reguleringsmodel og dens datagrundlag.

Ud over implementering af de nu vedtagne planer er det åbenlyst, at omlægningsplanerne skal videreudvikles i 2026 og i årene frem. I aftalen fra december 2025 omtales det også, at der i 2026 skal arbejdes med kortlægning af muligheder for at udarbejde mindst fem natur-signaturprojekter, projekter, der skal bidrage til at skabe større sammenhængende naturområder. Naturstyrelsen har i februar 2026 indledt denne proces med seks søgeområder, men vi må formode, at der kan komme flere og andre modeller for etablering af større sammenhængende naturområder i spil. Mange lokale treparter og kommuner har ønsket til større sammenhængende

naturområder, også uden for de seks søgeområder, og forventningen er, at der i løbet af 2026 kommer et "statsligt" udspil til, hvordan de lokale treparter skal arbejde videre med dette emne.

Med den aktuelle politiske interesse for grundvandet er det et åbent spørgsmål, om drikkevandsbeskyttelse som interesseområde i trepartsimplementeringen bliver fremskyndet og inddraget i videreudviklingen af omlægningsplanerne i 2026. Efter vores opfattelse bør grundvandsbeskyttelse ses i sammenhæng med skovrejsning og ønsket om mere natur og ikke reduceres til et spørgsmål om forbud mod brug af pesticider i udpegede områder.

Afsluttende refleksioner – et halvfylt eller halvtomt glas?

Den første del af trepartens iværksættelse er afsluttet med omlægningsplanernes vedtagelse, og nu afventes aftaler med lodsejerne. Hvis vi afslutningsvis skal vurdere denne del, ser vi treparten som et halvfylt glas, når det kommer til den policy-innovation, der ligger i, at regeringen har inviteret relevante partnere med til at udforme en aftale om løsning af væsentlige miljø-, natur- og klimaudfordringer, og at relevante aktører er blevet sat sammen for at iværksætte aftalen. Med til det halvfylte glas hører også, at der er fulgt penge med, og at alle parter har lagt sig i selen, for at det skulle lykkes at komme i mål med omlægningsplanerne i 2025. Når vi ser glasset som halvtomt, er det først og fremmest, fordi vi ligesom Klimarådet og andre har opfordret til at tænke alle kravene ind i omlægningsplanerne fra starten og på en gang, så man ikke skulle rulle nye krav til lodsejerne ud hvert år. Det har man ikke gjort, og nu viser konsekvenserne sig i horisonten – en gryende utilfredshed, der bunder i, at lodsejerne troede, at de nu vedtagne omlægningsplaner var fyldestgørende. Det er noget af en kommunikativ opgave, især kommunerne står over for at skulle løse med evt. manglende arbejdskapacitet i egne rækker og hos de mange rådgivere, der skal hjælpe med de tekniske forundersøgelser mv. Men fra vores interviews ved vi, at viljen er der.

Lone S. Kristensen og Henrik Vejre deltager i projektet Transform, som har forestået den omtalte interviewundersøgelse af 11 udvalgte lokale treparter. Se mere på transform-dk.org

10%

af Danmarks areal skal omlægges til en mere ekstensiv anvendelse til gavn for miljø, klima og natur.

Efter vores opfattelse bør grundvandsbeskyttelse ses i sammenhæng med skovrejsning og ønsket om mere natur og ikke reduceres til et spørgsmål om forbud mod brug af pesticider i udpegede områder.

Når nationale klimaambitioner møder lokale landskaber – planlægning i et komplekst aktørfelt

Omstilling til vedvarende energi presser på og ændrer det åbne land. Planlægningen bør tage højde for et dynamisk aktørlandskab, hvor magtfordelingen ændrer sig, samtidig med at blikket løftes fra det enkelte anlæg til det omgivende lokalområde, så VE-projekter understøtter en bredere symbiose med det lokale hverdagsliv.

Af Mette Bjelke, chefkonsulent, Niras, Søren Risdal Borg, urban designer, Niras, Tina Vestermann Olsen, lektor, AAU, og Greta Samulionytė, forskningsassistent, AAU. Illustrationer af Søren Risdal Borg, Niras

Det åbne landskab ses i stigende grad som et rumligt mulighedsfelt for den grønne omstilling. Dette fremgår tydeligt af nyere scenarier, der skitserer alternative arealfordelinger med udgangspunkt i nationale politiske målsætninger relateret til klima-, vandmiljø- og biodiversitetskrisen.

Disse omlægninger finder sted i et tempo, der udfordrer eksisterende planlægningsrammer og lokalsamfundenes sammenhængskraft. Nye politiske aftaler, reguleringer og støtteordninger forskyder løbende besluthedsrummene og ændrer vilkårene for både kommuner og lokale aktører. Udviklingsprocesserne viser aktuelt, at det er udfordrende at skabe en strategisk sammenhæng mellem de nationale mål og lokale realiteter samt at forankre nye tiltag i komplekse aktørlandskaber med divergerende interesser. Det medfører, at etableringen af vedvarende energianlæg, som ellers skal bidrage til

løsningen af globale klimaudfordringer, kan komme i konflikt med lokale forhold, blive sat på pause eller helt aflyses.

Landskabet som ressource og hverdagsrum

I projektet "Landsbyrum og landskabskvalitet under pres" har vi undersøgt, hvordan tid, aktørrelationer og landskabets dobbelte rolle som ressource og hverdagsrum kan tænkes sammen i fremtidens planlægning. Blandt casene, vi har undersøgt, er Vesthimmerland Go Green, der med et omfattende forslag til indplacering af et energiprojekt i landbrugspræget hverdagslandskab nær centrale byer og landsbyer eksemplificerer omstillingerne. Med casen rettes blikket mod den nye virkelighed i landdistrikternes landskaber og landsbyer: om og hvordan de kan indgå som en del af løsningen på de nationale ambitioner, samtidig med at landskaberne og landsbyernes liv og rum kan bevares og om muligt styrkes.

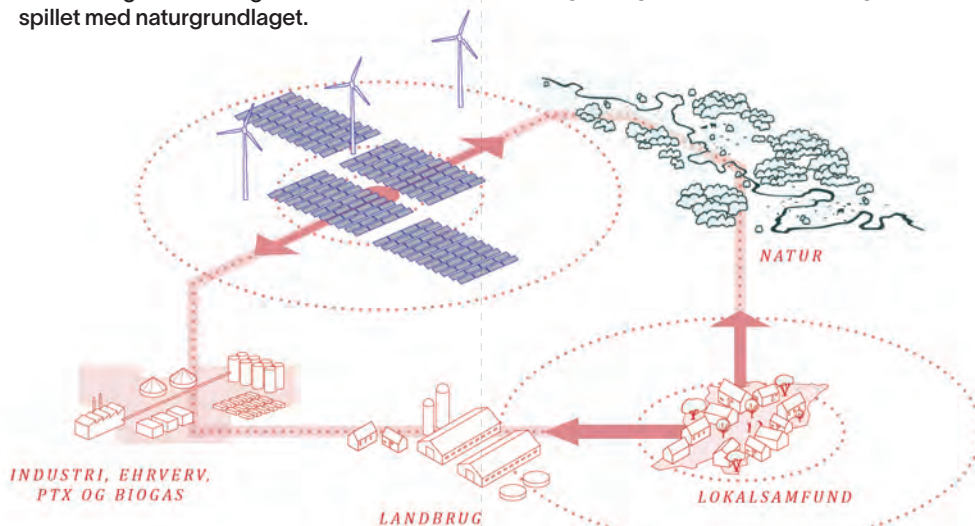
Opmærksomhedspunkter for den fremadrettede planlægningsopgave

Vi mener, at projektet giver anledning til at fremhæve en række opmærksomhedspunkter for den fremadrettede planlægnings- og designopgave for det åbne lands transformation. Vi fremhæver her to af de centrale pointer, mens resten uddybes i den endelige publikation.

Energilandskabets dynamiske aktørfelt

Mange aktører påvirkes på forskellig vis over tid, når landskabet transformeres med VE-anlæg for øje. Vores under-

Hvis VE-anlæg planlægges med en dyb landskabsforståelse, kan de skabe varige forbedringer i samspillet med naturgrundlaget.

søgelse viser tydeligt, at aktørgrupperne, der knytter sig til henholdsvis marked, civilsamfund og stat, har forskellige tilgange til og opfattelser af landskabet.

De udviklerdrevne markedsaktører griber ofte landskabet an som et aktiv og en ressource. For disse aktører er tidlig sikring af jordejerskab et afgørende første skridt i projektets momentum.

Civilsamfundet forstår snarere landskabet som en integreret del af hverdagslivet med både kropslige og visuelle former for tilknytning, der forstyrres og ændres ved transformation.

Staten opererer midt imellem. Her udformes lovgivningen, der skal udmøntes lokalt. I det setup bliver kommunerne mæglere, der balancerer nationale mål med udviklingsperspektiver for lokale økonomiske, miljømæssige og sociale forhold, samtidig med at lokale spændinger fra en uigennemsigtig tidlig jorderhvervelsesfase håndteres.

Landskabets interesser varetages via en repræsentation af eksperter og fagfolk i både kommunen og via fagorganisationer.

Væsentligt at bemærke er også, at aktørlandskabet ikke er statisk, men, både hvad angår roller og beslutningskompetencer, forflytter sig over tid, som VE-projekter bevæger sig gennem forskellige faser.

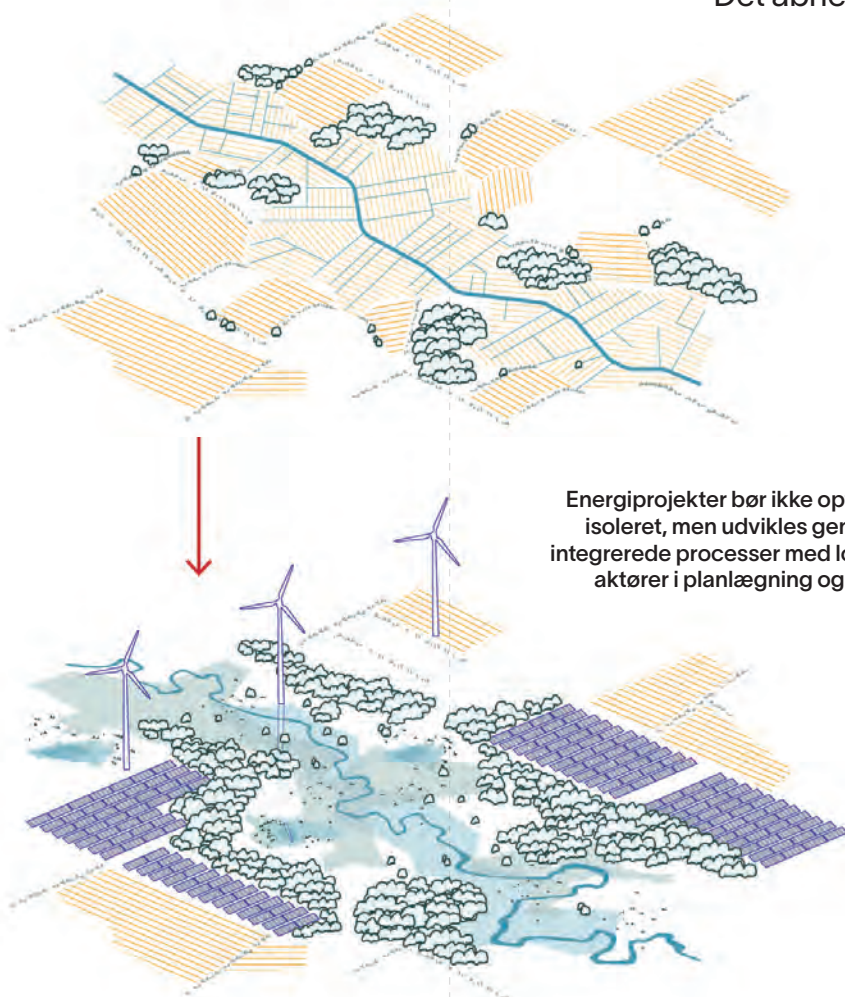
Følgende opmærksomhedspunkter er vigtige her:

- Projektets aktørlandskab bør kortlægges og følges dynamisk gennem hele processen, så både økonomiske og emotionelle interesser bliver tydelige.
- Aktørlandskabet er foranderligt, og magtfordelingen kan skifte som følge af nationale politiske beslutninger. Forandringer i aktørlandskabet og dets magtbalance bør følges undervejs i processen.
- Alle aktørgrupper – marked, civilsamfund, staten og de ikke-humane – bør involveres tidligt for at sikre samarbejde og forankring.

Det åbne lands dobbelte rolle

Mens VE-projekter udfører en markant forandrende faktor i det åbne land med en potentiel omfattende visuel påvirkning af landskabet, har projekterne også kapacitet til at tilvejebringe positive forandringer.

Vores erfaringer fra projektet peger på, at VE-anlæg ofte opføres som isolerede

”øer” i landskabet uden situeret indpasning i det omkringliggende (hverdags-) landskab. Det skaber oplevelsen af et lukket og utilgængeligt landskab, hvor energianlægget fremstår som et fremmedelement, der bliver uvedkommende for det lokalsamfund, det indgår i.

Landskabet og dets naturgrundlag kan med fordel forstås som mere end energiinfrastruktur og passiv baggrund for beslutninger, men i høj grad som et forbundet landskab, hvor igennem dilemmaer kan gøres synlige og dermed blive omdrejningspunktet i forhandling. Herved kan projekterne bidrage til at skabe vedvarende forandringer i det åbne land, der i højere grad styrker samspillet mellem landskabets naturgrundlag og den kulturbetingede udnyttelse af landskabet.

Følgende opmærksomhedspunkter er vigtige her:

- Landskabets iboende karaktertræk bør studeres, herunder naturgrundlag og kulturhistorisk udvikling, som danner grundlag for varige forandringer, der styrker landskabets værdier. Udgangspunktet i naturgrundlaget sikrer samtidig situeret indpasning og et tilgængeligt landskab.

- Det omkringliggende lokalområde bør inddrages, ikke kun det enkelte anlæg, så VE-anlæggene kan skabe en bredere symbiose med lokalbefolkningens liv og aktiviteter.
- Visualisering af landskabsforandringer, f.eks. i 3D, kan gøre de lokale mer-værdier tydelige, da fysiske ændringer ofte er svære at forestille sig.

VE-projekter som løftestang for helhedsorienteret landskabsudvikling

Den grønne omstilling i det åbne land er ikke kun en teknisk disciplin, men en rumlig omdannelse, der ændrer relationer mellem aktører og deres tilknytning til landskabet. Projektets erfaringer viser behovet for at forstå aktørlandskabet som dynamisk og landskabet som et hverdagsrum præget af værdier, praksisser og traditioner – ikke blot som fremtidig energiinfrastruktur. VE-projekter kan dog fungere som løftestang på flere skalaer, hvis de udvikles som integrerede omdannelsesprocesser med lokal involvering gennem hele anlæggets levetid. Samtidig peger projektet på manglende viden om aktørdynamikker, ejerskabs- og involveringsformer i planlægningen samt om landskabstransformation som designopgave.

De blå områder i den Lokale Trepert for Mariager Fjord: Områder, som tilbageholder 40 pct. eller mindre af den tilførte kvælstofgødning.

KORT: URLAND

Strategisk planlægning kan forene store landskaber og små lokalsamfund

Når 10 procent af Danmarks areal skal omlægges for at stoppe forureningen, opstår en mulighed og et vigtigt spørgsmål: Hvordan kan flere bundlinjer løftes og på én gang skabe sammenhæng mellem store landskaber og små lokalsamfund?

Af Lærke Sibylline Kyed, rådgiver, cand.tech.soc., og Helga Grønnegaard, partner, cand.scient., Kulturgeografi

Strategien for merværdier i oplandet til Mariager Fjord forsøger at skitsere vejen; fra de store landskabstræk til de landsbyer, som rummer boliger, fællesskaber og fødevareproducenter. Ved at se på tværs af samfundsbehov og landdistrikternes mangesidede funktioner kan en strategisk-fysisk plan anviser vedkommende løsninger på flere af tidens store udfordringer.

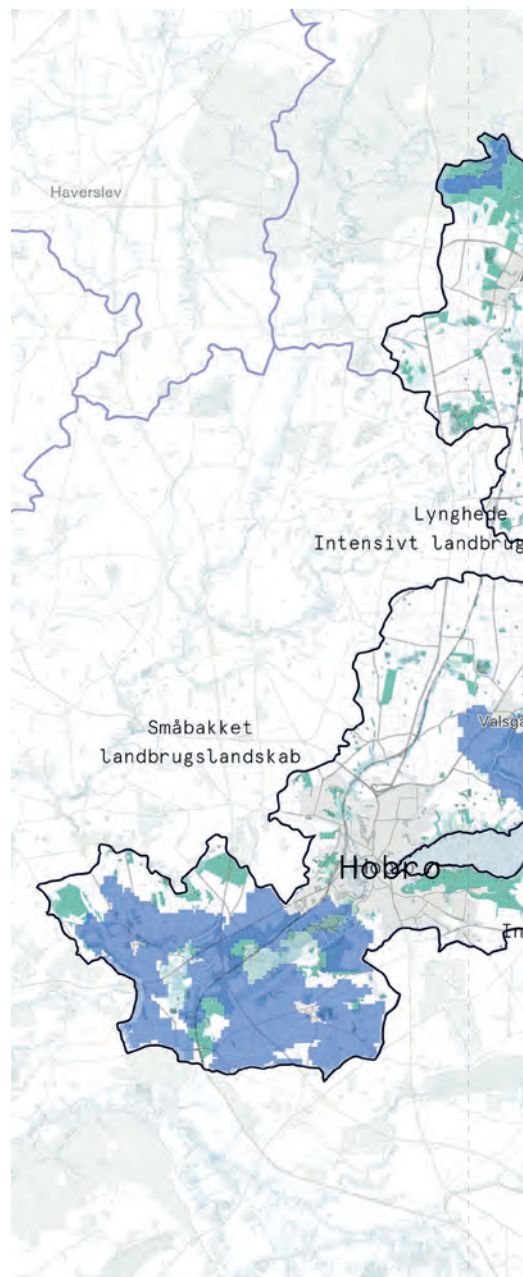
En fjord under pres kræver nye greb i landskabet

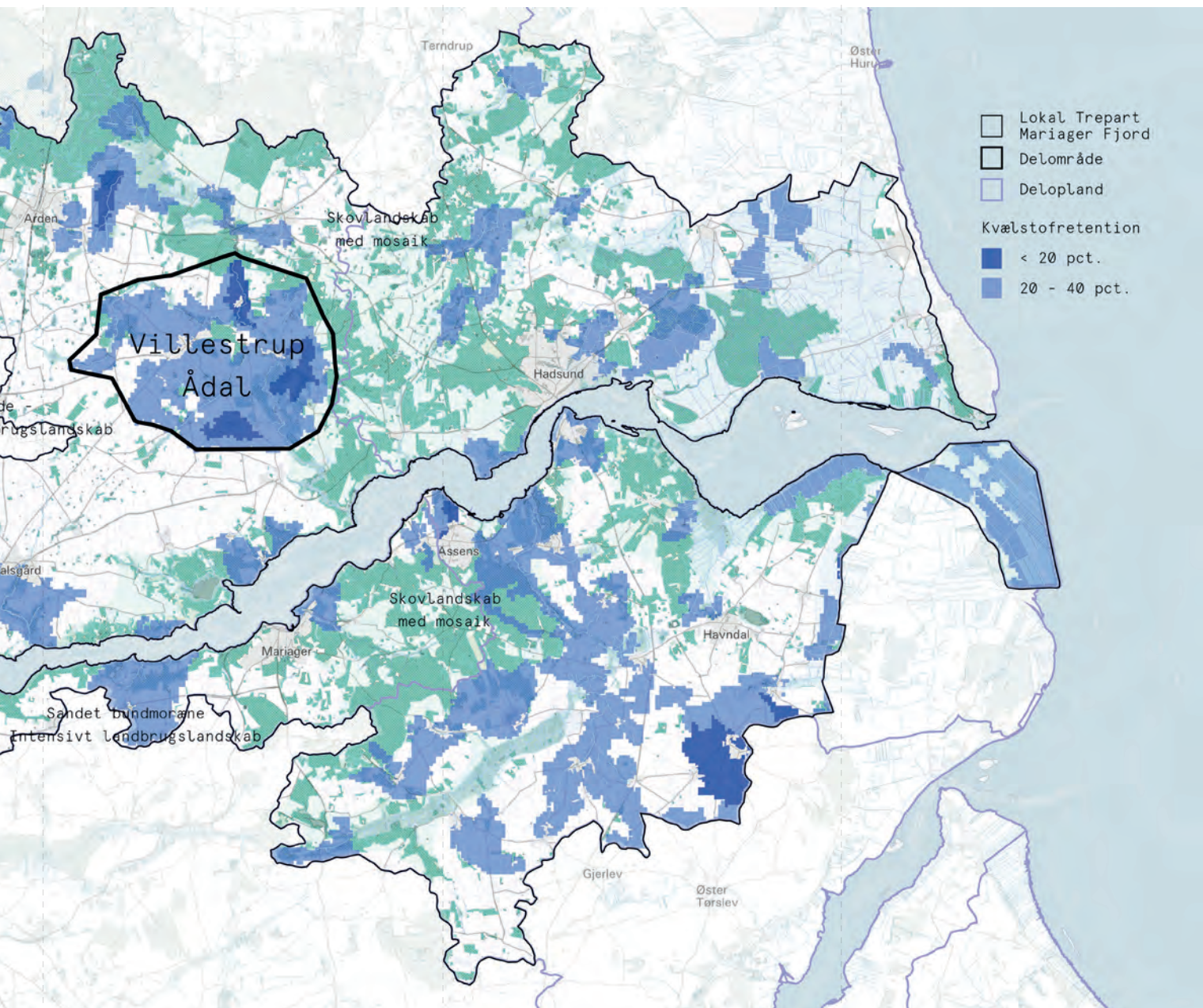
Med udmunding i Kattegat ligger Mariager Fjord mellem lyngbakker og skovbeklædte skrænter. Men fjorden er også et af de mest gødningsbelastede kystvande.

Derfor står Mariagerfjord Kommune med en stor opgave. Ud over at skulle udtage lavtliggende landbrugsjord og ådale til natur skal den Lokale Trepert i Mariager Fjord omlægge 23 procent af de højtliggende marker omkring inderfjorden, som i dag anvendes til intensiv landbrugsproduktion.

Villestrup Ådal viser landskabets skjulte potentialer

På det statslige retentionskort vises jorde med en høj udledning af kvælstofgødning til kystvande som "blå plamager". Men flere faktorer end kvælstofudledning skal i spil for at sikre en samfundsøkonomisk fornuftig omlægning. Det er området

omkring Villestrup Ådal et godt eksempel på. Her udvaskes gødning let på de højtliggende marker. Men der er også store landskabelige forskelle indeholdt i området.

Fra hede og skov til intensivt landbrugslandskab

Området omkring Villestrup Ådal har tidligere været lynghede mod vest og et småbakket landskab med skove og søer mod øst. De to landskabstyper mødes i ådalen, som skærer igennem området. I dag fremstår landskabet som et intensivt landbrugslandskab mod vest. Det småbakkede skovlandskab mod øst er reduceret til mindre plantagestykker. Midt

i området ligger landsbyen Rostrup som en isoleret ø i et hav af marker trods nærheden til ådalen.

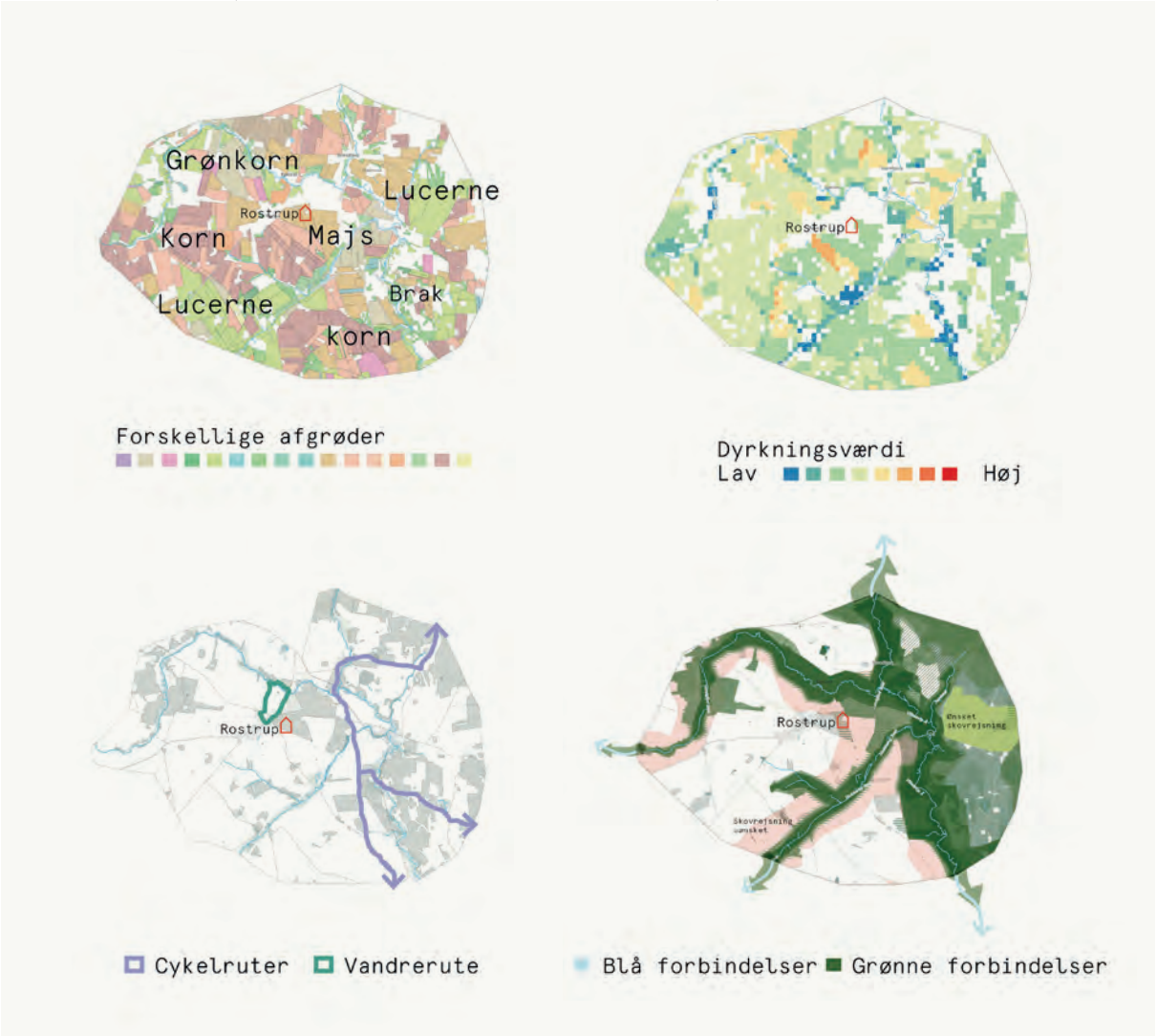
Nye naturarealer kan styrke landsbyer og lokale erhverv

Ved at udtage landbrugsjord kan områdets landskaber genskabes og bidrage til sammenhængende natur fra Mariager Fjord i syd til Rold Skov i nord. Nye naturarealer vil samtidig gøre landsbyer som Rostrup attraktive at bo i, hvis der etableres adgang med stier. Planlægning for friluftsliv kan understøtte nye salg af lokale fødevarer og oplevelser. Det kan bidrage til at skabe en tættere forbindelse mellem landmænd og øvrige beboere

i det lokale landskab. På den måde kan omlægning af landbrugsjord skabe bosætningskvaliteter for Rostrup, bidrage til de nationale mål for biodiversitet og nye naturområder, samtidig med at forureningen af Mariager Fjord bremses.

Lodsejernes incitamenter varierer i landskabet

Der vil være betydelig forskel i lodsejerincitamenter for omlægning af landbrugsjord, afhængigt af om markerne er store og intensivt dyrkede i et jævnt og regulært tidligere hedelandskab, eller om markerne er små og irregulære og ligger i et uroligt, småbakket landskab med mange plantageområder.

Villestrup Ådal: I de blå områder kan der være landsbyer, forskellige markstrukturer, rekreative muligheder, natur og kommunale udpegninger. KORT: URLAND

Midt i de blå plamager, med en høj udledning til kystvandene, kan der være landsbyer, udpegninger til vedvarende energi, skovrejsning og/eller drikkevandsbeskyttelse. De blå plamager er en indgang til at gentænke landbruget i det lokale landskab, og mange flere faktorer skal i spil for at sikre en samfundsøkonomisk fornuftig omlægning af højbundslande. Sådan kan kommunerne løfte flere vigtige samfundsdagsordene, som ellers ville foregå i særskilte processer og lodsejerdialoger.

Fra strategi til realisering

Der er flere gevinster at hente ved Villestrup Å. Men omlægningen skal have rod i konkrete realiseringsspor. I Grøn

Trepart er der særligt fokus på udtagning af lavbundsarealer og vådområder. Men når kommuner skal udtage højbundslande, kræver det helt andre økonomiske incitamenter for lodsejerne end dem, der tilbydes i de kendte virkemidler.

Desuden oplever afdelingsleder for Vand og Natur i Mariagerfjord Kommune Lise Frederiksen, at de kendte virkemidler og de stramme tidsfrister ikke rummer mulighed for dialog og helhedssyn i omlægningen:

”Særligt i hårdt ramte kommuner som vores ønsker vi kommunal facilitering af de omfattende lokale processer, netop for at

Oversigtskort over den Lokale Trepert for Mariager Fjord: oplandet til Mariager Fjord på tværs af landskabernes karakter, natur, skov, geomorfologi, byer og kulturhistorie. KORT: URLAND

sikre helhedstænkningen, opnåelse af gevinst på flere bundlinjer og bæredygtige løsninger.”

Strategien for merværdier i oplandet til Mariager Fjord viser, at behovet for at reducere kvælstofudledning kan blive en anledning til at tænke nyt og bygge bro mellem funktioner, markeder og visioner. Det kræver en helhedsorienteret tilgang til landskabernes funktioner og kvaliteter.

”

Særligt i hårdt ramte kommuner som vores ønsker vi kommunal facilitering af de omfattende lokale processer, netop for at sikre helhedstænkningen, opnåelse af gevinst på flere bundlinjer og bæredygtige løsninger.

Borgerinddragelse som nøgle til tillid og succes?

God, rettidig borgerinddragelse er en forudsætning for, at udviklingen af vores landskaber ikke går i stå – særligt når det gælder vedvarende energi.

Af Astrid Haug og Laila Kildesgaard, professionelle bestyrelsesmedlemmer, selvstændige rådgivere samt forfattere til "Guld i muld – borgerinddragelse i energiprojekter".

Regeringen har en plan om at firedoble vedvarende energi (VE) på land. Det vil betyde en stor ændring af landskaberne.

Mange steder har den udvikling været i gang de sidste 10-15 år, særligt områder som Ringkøbing-Skjern, Lolland og Jammerbugt har sat mange vindmøller og solceller op.

I de senere år er modstanden vokset massivt. Energi-opstillerne erkender, at man ikke altid har været gode nok til at indtage de lokale eller haft blik for, hvordan anlæggene påvirker beboelsen på landet.

En ulige magtkamp om jord, penge og beslutninger

Der er kamp om jorden, om landskabet, ja, om Danmarks identitet og fremtid. Det er en magtkamp om adgang til jorden, hvem der tjener pengene, og hvem bestemmer over et lokalområde.

I den kamp er der skæve magtstrukturer, idet kommune og opstillere af vedvarende energi har adgang til andre ressourcer end borgerne, herunder analyser og et akademisk eller fagspecifikt sprog, ligesom der er en økonomisk skæv magtstruktur, idet opstillere kommer med pengene. Det er svært at imødegå den skævhed i ressourcer, der er mellem borgerne på den ene side og kommune og opstillere på den anden. Det kommer f.eks. til udtryk ved, at det er kommunen, der bestemmer tidsrammen og dermed har en fordel i forhold til de andre aktører. Det er op til kommunen og opstilleren at tage hånd om den gode dialog, for det ansvar kan man ikke pålægge borgerne.

Lokalsamfundet glemmer ikke

Tilliden mellem opstillere og kommunen på den ene side og borgerne på den anden er mange steder i bund, når det gælder vedvarende energi-anlæg på land.

Derfor er der brug for tillidsopbygning både i begyndelsen af processer og i slutningen, hvis projektet støder på grund. Tillidsopbygning er også vigtigt i overgangen fra, at beslutningen om et anlæg er taget efter en lang og måske sej myndighedsproces, og til at hverdagen omkring anlægget i drift skal aftales. Slipper man inddragelsen for tidligt, kan det svække tilliden.

Når man skal i gang med et energiprojekt, der påvirker landskabet og dermed borgerne, står man på skuldrene af alle tidligere projekter på godt og ondt. Vi vurderer, at et lokalsamfunds kollektive hukommelse er på mindst ti år, altså den tid, man kan huske tilbage på gode såvel som dårlige processer. Derfor er det som det første trin vigtigt at sikre sig, at borgerne får tillid til initiativtagerne til energiprojekter.

Den gode inddragelse kan vende stemningen

Mange steder er udviklingen af vedvarende energi gået i stå på grund af borgerprotester. Thisted Kommune har f.eks. ikke opsat nogen vindmøller de sidste ti år. Det har ført til, at kommunen har ændret radikalt på den måde, den samarbejder med lokalbefolkningen om planlægning i det åbne land.

Blandt andet har den afholdt digitale afstemninger for at undersøge, om der er lokal opbakning til opsætning af energianlæg. Det har taget to et halvt år at udvikle en model, hvor det er borgerne, der vurderer, om der er tilstrækkelige fordele ved projekterne. Der er hermed opstået en mulighed for at være på ja-tak-holdet. Faktisk er der folk i flere lokalområder, der ærgres sig over, at de ikke er blevet valgt til opsætning af energianlæg og dermed ikke får værdiskabelsen fra den grønne pulje.

Et lokalsamfunds kollektive hukommelse er på mindst ti år, altså den tid, man kan huske tilbage på gode såvel som dårlige processer.

Dialoggrupper kan genopbygge tilliden

Det kan være svært for borgere at sætte ord på, hvilke handlinger fra opstillere og kommunen der er tillidsskabende, når de for første gang skal tage stilling til opsætning af energianlæg i deres nabolag. Vores erfaring er, at det kræver åbenhed om processen og mod til at blotte usikkerheden. Det kræver også åbenhed om, hvornår der er brug for fortrolighed mellem parterne.

I dag er kommunerne og opstillerne interesseret i at tage borgernes bekymringer alvorligt og tilpasse projekterne efter dem. De vil dog vide, hvem de taler med. Derfor er det afgørende for dialogen, at borgerne får valgt legitime repræsentanter for lokalsamfundet, hvis dialogen med opstiller og kommune skal fungere.

Det kan løses med, hvad vi kalder en dialoggruppe. En gruppe, der kan bestå af en række forskellige medlemmer, f.eks.: en økonomisk berørt nabo, en ikke-økono-

misk berørt nabo, et bestyrelsesmedlem i en borgerforening m.fl. Dialoggruppen er den, kommunen og opstiller går i dialog med, når de skal prioritere og fordele pengene, eller der er problemer med trafik, støj, læhegn med mere. De er samtidig bindeleddet til de andre lokale interesserter og beboere. Kommunen og opstiller har derfor en interesse i, at dialoggruppen har et stærkt lokalt mandat og er i stand til at rumme de mange synspunkter, der kan være lokalt til et konkret projekt.

De demokratiske muskler skal hjælpes på vej

Man skal huske på, at demokratisk deltagelse ikke er for alle. Det er de færreste borgere, der er meget politisk aktive, online såvel som fysisk. Samtidig kan vedvarende energiprojekter få folk, som normalt ikke er politisk aktive eller ikke betragter sig selv som aktivister, til at engagere sig. Deres demokratiske muskler kan være utrænede og skal hjælpes på vej. Igen ser vi det som kommunens opgave sammen med opstillerne at tage ordentligt hånd om denne proces.

Kommunerne skal SAMTIDIG passe på med at lade gennemførelse af projektet hvile på en forudsætning om, at der skal være et "stort folkeligt engagement" eller "bred inddragelse", da mange folk ikke ønsker at bidrage på den måde, som de kommunale processer ofte lægger op til. Det må være sådan, at dem, der bidrager, får mest indflydelse, men at man kan gøre sig umage med at række ud til flere borgere end "Tordenskjolds soldater", f.eks. ved aktivt at opsøge unge i området. Dertil kommer, at der i kommunerne er mange andre samtidige inddragelsesprocesser og aktiviteter, som trækker i folk. Der er således ikke blot tale om en kamp om jorden og gevinsterne, men også om borgernes dyrebare tid.

Landskabsforståelse og -vurderinger under lup:

Eksperimenter med landskabskaraktermetoden i Odense Kommune

Den danske landskabskaraktermetode kritiseres for at opretholde et landskabsideal, der ikke harmonerer med nutidens landskabsforandringer. I Odense Kommunes nye landskabsanalyse er der derfor eksperimenteret med en ny metodisk tilgang.

Af Signe Hald, erhvervs-ph.d.-studerende, AAU og Niras, Lea Holst Laursen, lektor, AAU, og Hanne Brendstrup Nielsen, ekspertise- og markedschef, Plan, Niras

Det åbne land er i en brydnings-tid, hvor klima- og biodiversitetskriserne kalder på markante landskabsforandringer. Det afspejles i de nationale arealmål, hvor bl.a. Grøn Trepert og den kommende biodiversitetslov lægger op til, at dele af landbrugslandskabet skal omlægges. Dette skaber behov for nye tilgange til at forstå og arbejde med landskaber.

Landskabskaraktermetoden spiller her en central rolle. Med ophæng i Den Europæiske Landskabskonvention er den danske landskabskaraktermetode fra 2007 anbefalet af Styrelsen for Grøn Arealoplægning og Vandmiljø til at levere et landskabsfagligt grundlag for udpegning af nationale landskabsinteresser. Metoden er derved tillagt stor betydning som et beslutningsunderstøttende værktøj i landskabsforvaltningen.

Et forældet landskabsideal

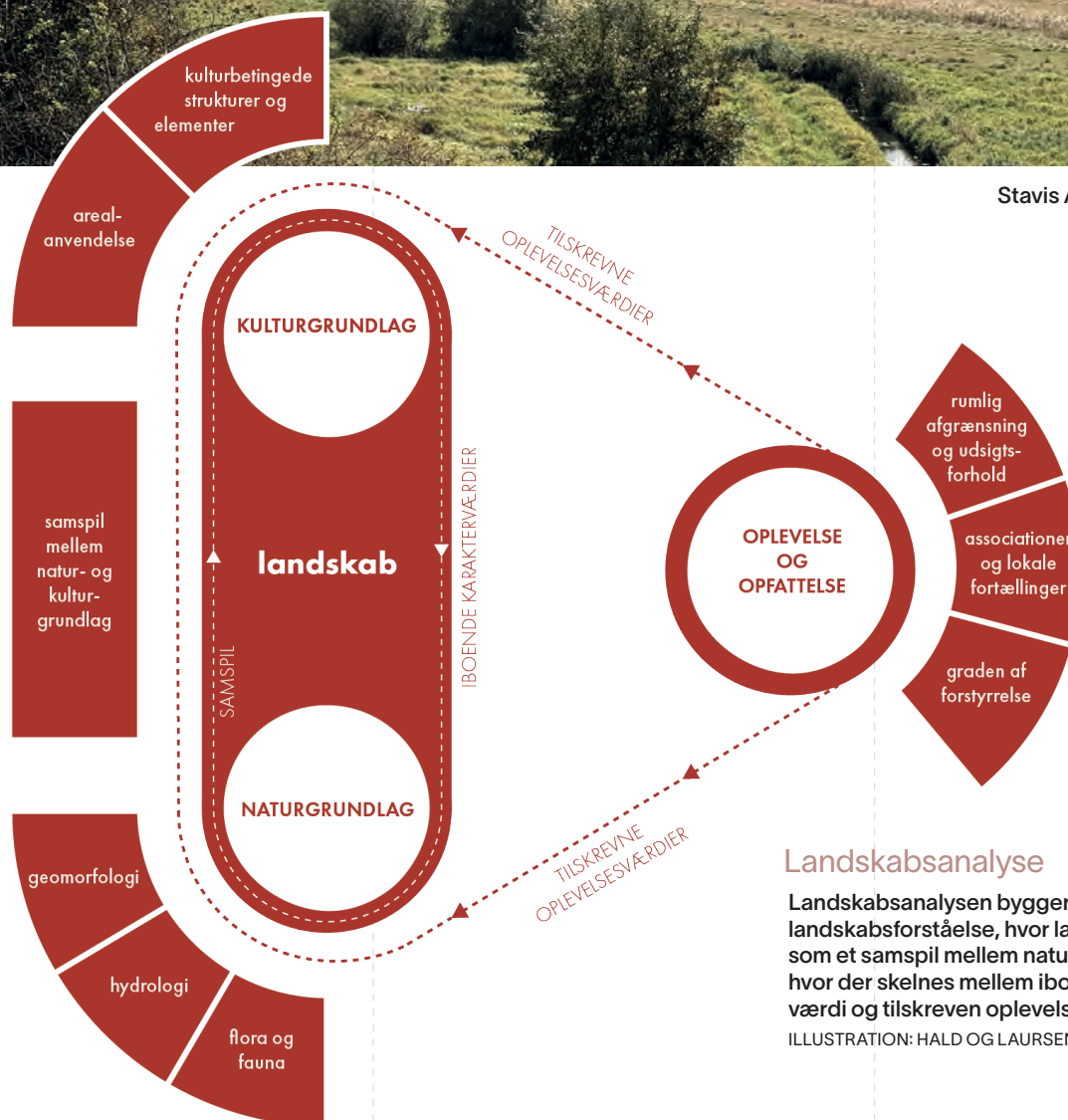
Men den danske metode er udviklet i en tid, hvor "landskab" i høj grad blev forstået som et visuelt fænomen med en overvægt af kulturhistoriske værdier. Hermed fastholder metoden et landskabsideal, som ikke er foreneligt med nutidens forandringsbehov. Derfor undersøger vi med erhvervs-ph.d.-projektet Re-design af Landskabskaraktermetoden til et landskab i forandring, hvordan metoden kan udvikles. Odense Kommune indgår her som en case, hvor der eksperimenteres med metodens underliggende metodik i et samarbejde med kommunens projektgruppe.

Behov for en tidssvarende landskabsanalyse

Odense Kommune havde en landskabsanalyse fra 2013, som de oplevede var for konserverende og unuanceret og med

Stavis Ådal i Odense Kommune.
FOTO: NIRAS A/S

Landskabsanalyse

Landskabsanalysen bygger på en udvidet landskabsforståelse, hvor landskabet ses som et samspil mellem natur og kultur, og hvor der skelnes mellem iboende karakterværdi og tilskreven oplevelsesværdi.

ILLUSTRATION: HALD OG LAURSEN, KOMMENDE

manglende blik for landskabsforandringer, som er nødvendige for at indfri lokale og nationale arealmål. Eksperimenterne har derfor haft til formål at udfordre dette ved at introducere en mere tidssvarende landskabsforståelse og nye landskabsvurderinger.

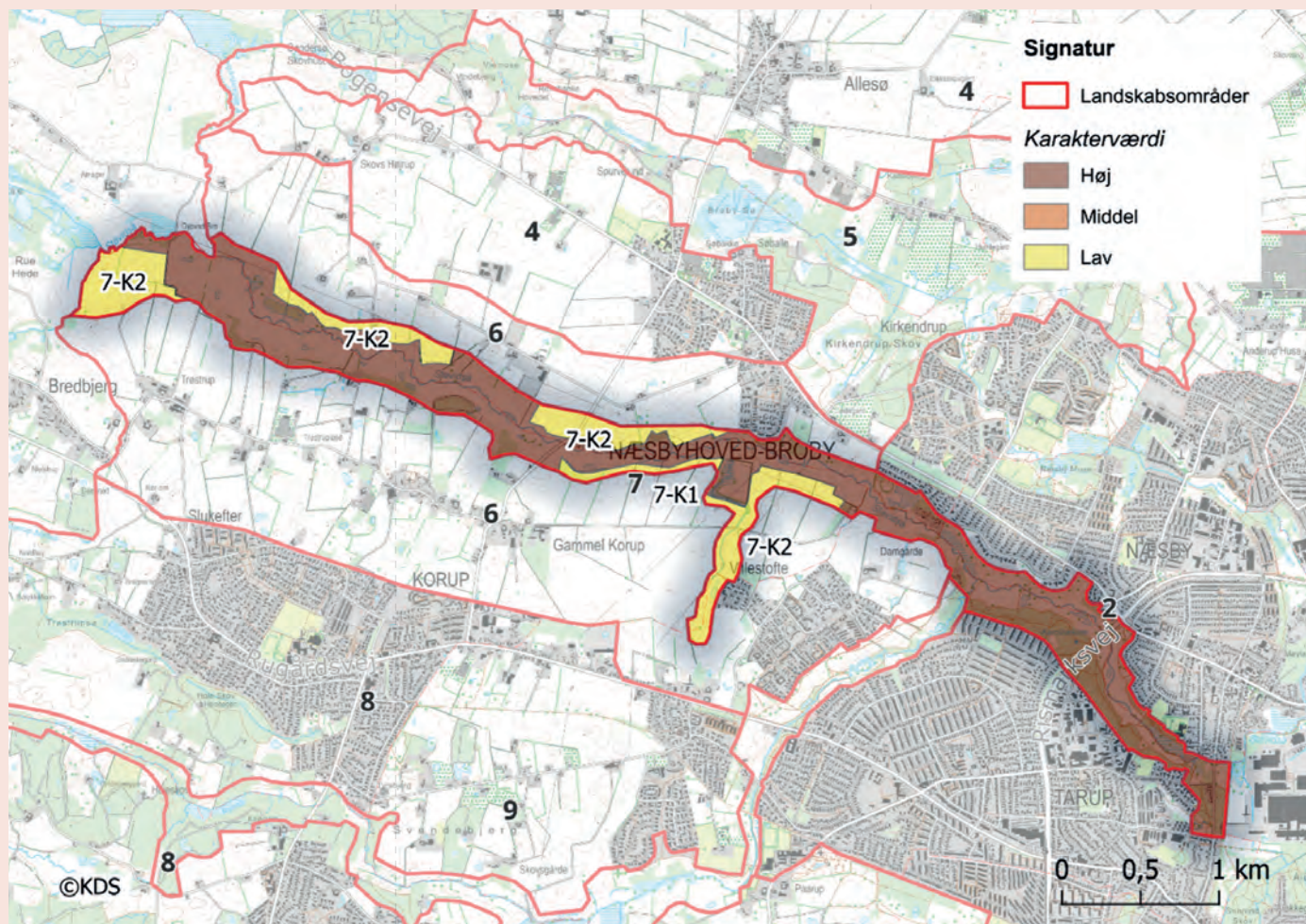
En udvidet landskabsforståelse

Med landskabskaraktermetoden inddeles landskabet i karakterområder med unikke

kendetegn, som adskiller ét karakterområde fra de omkringliggende. Analysen og beskrivelsen af de enkelte karakterområder er grundlaget for at vurdere landskabsværdier, sårbarheder og, som noget nyt, også potentialer og bør afspejle en fælles landskabsforståelse.

I den danske metode fastlægges karakteren ud fra en naturgeografisk, kulturgeografisk og rumlig-visuel analyse med et

statisk, visuelt og kulturhistorisk fokus. Det betyder, at der ikke åbnes op for dialog om forskelligartede landskabsopfattelser og -oplevelser, at landskabets "naturkarakter" er underbelyst, og at ikke-visuelle forhold, der har betydning for karakteren, er fraværende. I Odense Kommunes nye landskabsanalyse er der derfor eksperimenteret med en mere helhedsorienteret landskabsforståelse.

Med forankring i en teoretisk ramme udviklet i ph.d.-projektet betragtes "landskabet" som relationelt og økologisk, skabt af et ligeligt samspil mellem natur- og kulturgrundlaget, mellem mennesker og ikke-mennesker, som kan opleves på forskelligartede måder (Hald & Laursen, kommende). Det betyder, at "landskabet" og landskabskarakteren ikke kun udgøres af statiske, visuelle og primært kulturhistoriske elementer, men også grundvandsdepoter, dynamisk hydrologi, biodiversitet, menneskelige relationer, associationer m.m.

For at favne dette blik er analysen udvidet med GIS-data som grundvandskort, oversvømmelseskort, biodiversitetskort

og Videnskabernes Selskabskort, der øger forståelsen for naturgrundlaget, landskabets foranderlighed og ikke mindst samspillet mellem natur- og kulturgrundlaget. Samtidig blev en proces tilrettelagt sammen med projektgruppen i Odense Kommune, hvor flere fagfolk blev inddraget, bl.a. på feltbesigtigelser og opstartsworkshop, for hermed at indfange det "opfattede landskab".

Resultatet er forhåbentlig en mere retvisende karakterisering, hvor landskabsforhold som f.eks. klimarelateret hydrologi og biodiversitet på lige fod med kulturhistoriske forhold indgår og derfor kan vægtes og værdisættes i den efterfølgende landskabsvurdering.

Et nyt vurderingsparadigme

I den danske metode tillægges landskabets kulturhistoriske oprindelsestidspunkt stor betydning som referencepunkt for vurderingen af landskabet. Da strukturerne i store dele af det danske landskab udspringer af udskiftningen i slutningen af 1700-tallet, betyder det i praksis, at landbrugslandskabets karaktertræk ofte tillægges høj værdi og fastholdes.

Denne logik fungerer dårligt i en tid, hvor der er behov for arealomlægninger med øget fokus på samspillet mellem landskabets naturgrundlag og arealanvendelse. I Odense-casen er et nyt vurderingsparadigme derfor testet, der fokuserer på landskabets karakterværdi og

Eksempel på karakterværdi

Størstedelen af karakterområdet vurderes at have høj karakterværdi, hvor en tydelig naturgeografi i form af den sammenhængende tunneldal og en kulturbetinget udnyttelse i form af naturgenopretning med genslyngning af Stavis Å er i balance med det lavbundsprægede dallandskab.

I kontrast hertil vurderes det resterende område at have lav karakterværdi, hvor intensiv dyrkning af dalsiderne tæt op ad vandløbet udgør et dårligt samspil med naturgrundlaget.

ILLUSTRATION:
ODENSE KOMMUNE

oplevelsesværdi: Karakterværdi vurderer landskabets iboende værdier, som er en afvejning af, i hvilken grad natur- og/eller kulturgrundlagets oprindelse kommer til udtryk i landskabet, og graden af samspil mellem natur- og kulturgrundlag. Oplevelsesværdi vurderer landskabets tillagte værdier i form af stedbundne oplevelser og oplevelsesrige sammenhænge.

Det nye vurderingsparadigme adskiller sig særligt fra den nuværende metode ved at tilkende værdi til landskaber, hvis karakter afspejler et positivt samspil mellem kultur- og naturgrundlaget. Konkret betyder det, at vurderingen af karakterværdi kan være med til at fremme landskaber, hvor den kulturbetingede anvendelse er tilpasset

”

Den danske metode er udviklet i en tid, hvor "landskab" i høj grad blev forstået som et visuelt fænomen med en overvægt af kulturhistoriske værdier.

de naturgivne forhold, mens vurderingen af oplevelsesværdi fortsat er med til at sikre særligt oplevelsesrige landskaber.

Kombinationen af de to vurderinger danner efterfølgende afsæt for at arbejde med landskabets potentialer for udvikling, der beskriver mulighedsrummet for ændringer, der styrker landskabets karakterværdi og oplevelsesværdi og understøtter nutidens behov for landskabsforandringer.

Kilde: Hald, S. og Laursen, L.H. (kommende)
The European Landscape Convention in a Relational and Ecocentric Perspective. Conference proceedings, The Symbiotic Hypothesis Symposium Paris 2025.

Det har vi lært

Der er behov for en fælles landskabsforståelse

Studiet viser, at landskab og værdi forstås forskelligt. Uden en fælles forståelse bliver det vanskeligt at skabe et sprog om kvalitet og grundlag for prioriteringer i det åbne land. Med ph.d.-projektets forslag til en udvidet landskabsforståelse og nye vurderinger er intentionen at skubbe på en større samfundsmæssig diskussion af, hvad "landskab" dækker over, og udfordre, hvordan vi i Danmark værdisætter landskabet og arbejder med landskabets foranderlighed.

Inddragelse kan styrke landskabs-karaktermetoden

Der er et stort potentiale for meto- disk at indarbejde inddragelse af forskellige fagligheder og borgere for at indfange forskellige oplevelser og opfattelser af landskabet, som Den Europæiske Landskabs- konvention advokerer for. Det vil bl.a. kunne bidrage til at skabe legitimitet, synliggøre værdikonflikter og bløde op for den ellers ekspertdrevne tilgang. Vi erfarer dog, at det både er tidskrævende og ressourcetungt, og at der fortsat udestår en udfordring i at håndtere en mere subjektiv analyseramme.

Metoden kan sikre et helheds-orienteret blik

Der har været vigtig læring i at indarbejde ny viden i analysen med input fra forskellige fagligheder undervejs i processen og i at omsætte dette til et nyt "sprog" i landskabsbeskrivelser. Vi erfarer, at det giver et stærkt fundament for en helhedsorienteret analyse, der mere tydeligt kan bruges til at kvalificere beslutninger om landskabsudvikling og -beskyttelse. Landskab og LKM kan være med til at integrere forskellige fagligheder og udviske forvaltningsmæssige skel.

Dansk Byplanlaboratorium

Åben Land 26

Fra vision til virkelighed, når fremtidens landskab skabes

Silkeborg
29.-30. april

Læs mere, og tilmeld
dig på byplanlab.dk

Få billetter tilbage

Vær med til årets konference om planlægningen i det åbne land. Årets tema er implementering af Den Grønne Trepert. Hvordan bliver fremtidens landskab, når den historiske jordreform sætter sit aftryk?

Hvordan omsætter vi Den Grønne Trepert og omlægningsplanerne til konkret handling og kvalitet i det åbne land? På årets konference om planlægning i det åbne land samler vi fagfolk, beslutningstagere og praktikere til to dage med ny viden, debat og faglig fordybelse.

Byplanmødet
2026

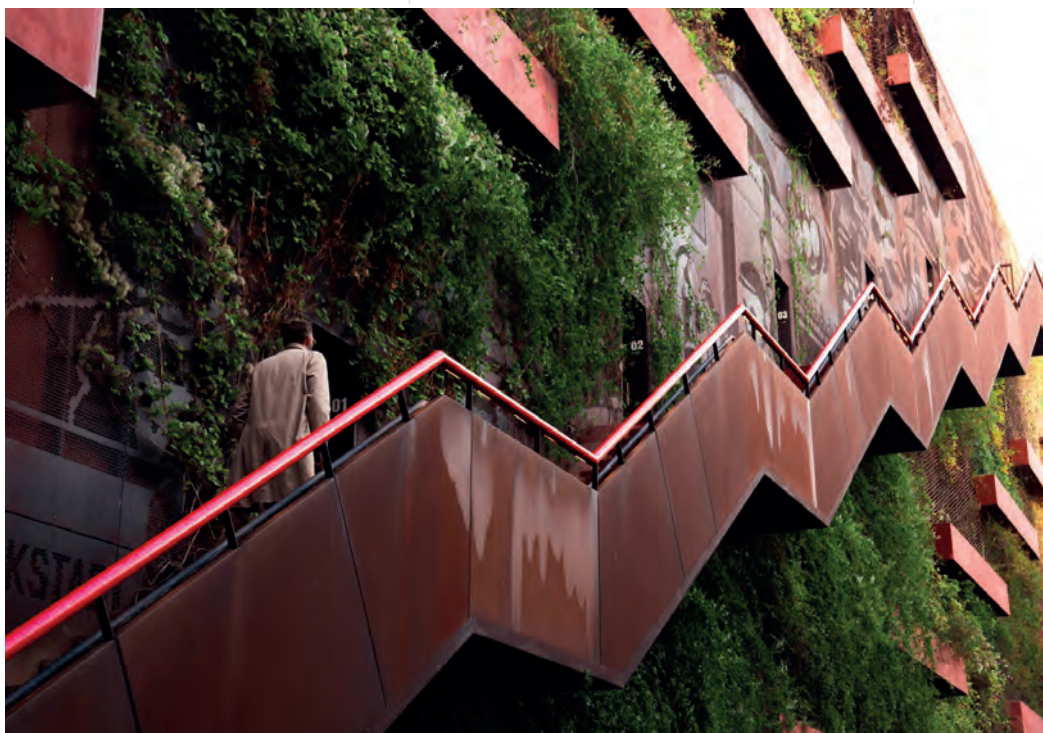
Krydsfelter

Når planer og
planlægning
krydser grænser

Vi ses 1.-2. okt. i Rødovre!
Tilmelding åbner 19 maj.

Dansk Byplanlaboratorium

byplanlab.dk

NORDHAVN En ny bydel, som giver mulighed for at eksperimentere med urbane oplevelser og med måder at bruge byrum og havnerum på, mens området stadig udvikler sig.
© WONDERFUL COPENHAGEN, FOTO: DANIEL RASMUSSEN

Tre bydele Tre laboratorier

Projektet arbejder med tre udvalgte bydele, der fungerer som laboratorier for nye tilgange til by- og turismeudvikling:

- Sydhavn (den gamle del)
- Nordhavn
- Carlsberg Byen.

Selvom bydelene er vidt forskellige, er metoden den samme: Udviklingen skal ske i samspil med beboere, foreninger, lokale aktører og turister. Områdets historie og identitet skal nemlig ikke bare bevares, men bruges aktivt som drivkraft for fremtidens by- og turismeudvikling.

Fra turister til medskabere:

CULTIGEN peger mod nye veje for byudvikling

Af Uffe Hartmann, Head of Corporate Communication, Wonderful Copenhagen

Hvordan skaber man en by, hvor turister ikke blot er besøgende og iagttagere, men aktive bidragsydere til hverdagsliv, fællesskaber og lokal identitet?

Det spørgsmål er omdrejningspunktet for CULTIGEN – et nyt udviklingsprojekt, der undersøger, hvordan turismen i København kan blive mere balanceret og mere forankret i byens lokale miljøer. Projektet, der er støttet af European Urban Initiative, gennemføres i København i tæt samarbejde med lokale partnere. Ambitionen er at skabe ny viden og konkrete metoder, som andre europæiske storbyer kan bruge i deres egen by- og turismeudvikling.

Nye destinationer – på beboernes præmisser

CULTIGEN undersøger, hvordan bydele uden for de mest besøgte turistområder kan udvikles som stærke, lokale

destinationer. Målet er, at udviklingen sker på måder, der styrker hverdagslivet og bygger videre på det, der allerede gør områderne unikke.

Selvom projektet stadig befinder sig i sin første fase, er aktiviteterne allerede i fuld gang her i 2026. De endelige resultater forventes i 2028, men aktiviteter og eksperimenter rulles ud løbende.

Nyt digitalt værktøj: at lytte til byen i realtid

Et af projektets centrale initiativer er udviklingen af det digitale planlægningsværktøj Urban Listening Toolkit (ULT). Formålet er at give turismeaktører, byplanlæggere og lokale aktører et mere detaljeret og kvalificeret indblik i, hvordan byens rum faktisk bruges.

ULT består blandt andet af en app, hvor både borgere og besøgende kan dele billeder, stemninger og små observationer

SYDHAVN

(DEN GAMLE DEL)

Her ligger fokus på stærke hverdagsfællesskaber, lokal kultur og en arbejderhistorie, der skal bevares og styrkes, samtidig med at nye besøgende inviteres ind på områdets præmisser. © WONDERFUL COPENHAGEN, FOTO: LUKAS BUKOVEN

CARLSBERG BYEN

Et område med en markant kombination af historisk kulturarv og moderne byliv. Her undersøges, hvordan man kombinerer den nye og gamle identitet og skaber nye typer af møder mellem beboere og besøgende. FOTO: IDA MAJ EMBORG

fra den bydel, de bevæger sig i. Bidragene er geotaggede og fungerer som et visuelt samtalerum, der gør lokale oplevelser og stemninger synlige.

Med hjælp fra AI skal værktøjet fremhæve:

- Mønstre i ophold og bevægelse
- Steder med uudnyttede potentialer eller sårbarheder
- Identitetsskabende knudepunkter.

ULT skal ikke erstatte traditionelle analyser, men supplere dem med et mere levende og lokalt forankret datagrundlag, der afspejler byens rytmer og menneskers reelle oplevelse af stederne.

Identitet som motor for byudvikling

CULTIGEN arbejder også med at udvikle små, stedbundne "mikrodestinationer" sammen med lokale aktører. Her handler det om at undgå generiske løsninger og i stedet styrke det særlige ved hver bydel.

Når fortællinger, lokale produkter og oplevelser udvikles indefra – og i dialog med dem, der bor og arbejder i området – kan turismen i højere grad blive en positiv kraft, der understøtter:

- Lokalt erhvervsliv
- Kulturel udveksling
- Stærkere byliv.

Målet er, at turisme ikke ses som en belastning, men som en ressource, når den er koblet tæt til stedets identitet.

Borgerinddragelse som ny governance model

En tredje central del af projektet er udviklingen af en ny model for borgerforankret turismeudvikling gennem borgersamlinger.

Til borgersamlingerne er 36 borgere udvalgt blandt 40.000 inviterede via eBoks. Deltagerne får adgang til data, viden og scenarier – og på den bag-

grund udarbejder de anbefalinger til fremtidens by- og turismeudvikling. Anbefalingerne skal afleveres til både Københavns Kommune og Wonderful Copenhagen.

Hvis du vil følge med i projektets aktiviteter og læringer, kan du følge projektet på cultigen.org, på LinkedIn og på Instagram.

Projektpartnere

CULTIGEN gennemføres i samarbejde mellem:

- Københavns Kommune
- Aalborg Universitet
- Danmarks Tekniske Universitet
- Nationalmuseet
- StoryHunt
- We Do Democracy
- Wonderful Copenhagen.

Planlægger vi for meget?

Ny rapport kalder på et paradigmeskifte i dansk planlægning

En ny kortlægning viser, at den planlagte boligudbygning på tværs af landet fortsætter i samme tempo som de seneste ti år, på trods af at Danmarks Statistik forventer en væsentligt lavere befolkningsvækst samt et behov for reduktion i nybyggeriet, hvis klimamålsætninger skal opfyldes.

Af Mathias Nordby,
Urban Studio

Hele 254.066 planlagte boliger, hvoraf de 50.000 forventes at være nye parcelhuse. 21 procent af boligerne planlægges i Københavns og Aarhus Kommune, mens de ti kommuner med den største planlagte boligudbygning står for 43 procent af den planlagte udbygning.

Samme ti kommuner vil ifølge Danmarks Statistik udgøre 73 procent af den samlede befolkningsvækst. Resultatet af planlægningen vil være en øget urbanisering og affolkning af landdistrikter samt et endegyldigt farvel til nuværende klimamålsætninger.

Det er blot nogle af resultaterne af rapporten "Danmarks planlagte udbygning – i et klimaperspektiv", der er udarbejdet af Urban Studio som et vidensprojekt under Plan 22+. Rapporten giver for første gang i nyere tid et samlet overblik over omfanget af kommunernes planlagte

boligudbygning og sætter resultaterne i et klimaperspektiv.

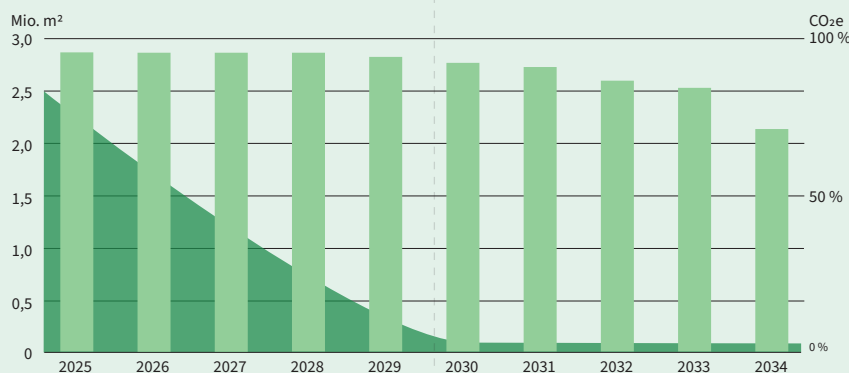
Begrænset klimamæssigt råderum

Ifølge Reduction Roadmap skal Danmarks samlede drivhusgasudledninger reduceres med 97 procent inden 2030 for at holde sig inden for Parisaftalens 1,5 °C-mål. Samtidig er klima nu skrevet ind i formålsparagraffen i planloven, og alle landets kommuner har gennem DK2020 forpligtet sig til at udarbejde klimahandlingsplaner i overensstemmelse med 1,5 °C-scenariet. Dermed er hensynet til klimaet ikke længere et frivilligt supplement, men en integreret del af den fysiske planlægning.

Alligevel viser kortlægningen, at det planlagte omfang af nybyggeri ligger langt over det klimamæssige råderum. Selv med teknologiske forbedringer, skærpede LCA-krav og øget anvendelse af biobaserede materialer vil den samlede byggeaktivitet overstige de rammer, klimavidenskaben peger på. Problemet er derfor ikke kun, hvordan vi bygger, men hvor meget. Forskning peger på behov for markante reduktioner i den samlede byggeaktivitet, hvis sektoren skal være i tråd med de nationale og internationale klimaforpligtelser.

Store forskelle i forventninger til befolkningsudviklingen

En central forklaring bag kommunernes planlagte boligudbygning skal findes i forventningerne til befolkningsudviklingen. De seneste ti år er befolkningstallet i Danmark vokset med ca. 330.000 nye indbyggere. Til sammenligning forventer Danmarks Statistik i perioden 2025-2034

Den planlagte boligudbygning og klimamæssigt råderum

● Planlagt boligudbygning (m²)
● Klimamæssigt råderum for Parisaftalens 1,5 °C-mål (CO₂e)

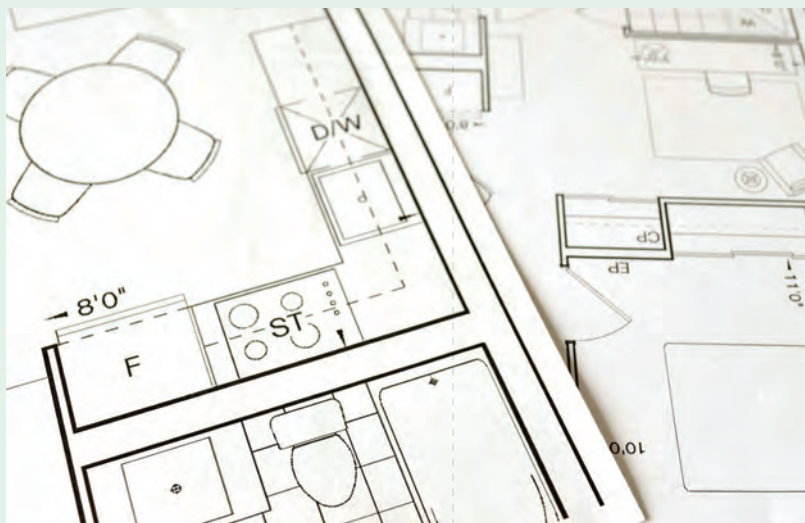

FOTO: PIXABAY

Kommunerne planlægger efter en befolknings-tilvækst, der er mere end dobbelt så høj som den nationale prognose.

en befolkningsvækst på ca. 125.000 nye indbyggere. En gennemgang af kommunernes egne befolkningsprognoser viser, at kommunerne forventer 254.000 nye indbyggere i samme periode.

Det betyder, at kommunerne planlægger efter en befolkningstilvækst, der er mere end dobbelt så høj som den nationale prognose. Forskellen er særligt tydelig i hovedstadskommunerne, hvor flere kommuner forudsætter en betydelig tilflytning. I nogle tilfælde bygger prognoserne direkte på realiseringen af planlagte boligprojekter. Dermed opstår en planlogik, hvor boliger forventes at skabe den vækst, de samtidig begrundes med. I provins- og oplandskommuner ses også en tendens til mere optimistiske

forventninger, end Danmarks Statistik forudsiger.

De høje forventninger til befolkningsvækst medfører en risiko for overudlæg af boligarealer og fastholder nybyggeri som løsningen på ændringer i boligbehovet. Det sker i en tid, hvor det som beskrevet er nødvendigt at rette fokus mod den eksisterende bygningsmasse.

Mod en ny planlægningslogik

Rapporten peger samlet på behovet for et paradigmeskifte i dansk planlægning. Den manglende koordinering på tværs af kommunegrænser medfører risiko for overudlæg og øget boligforbrug, hvilket ikke bare er et problem i et klimaperspektiv, men også understøtter

øget urbanisering og dermed udfordrer sammenhængen mellem land og by.

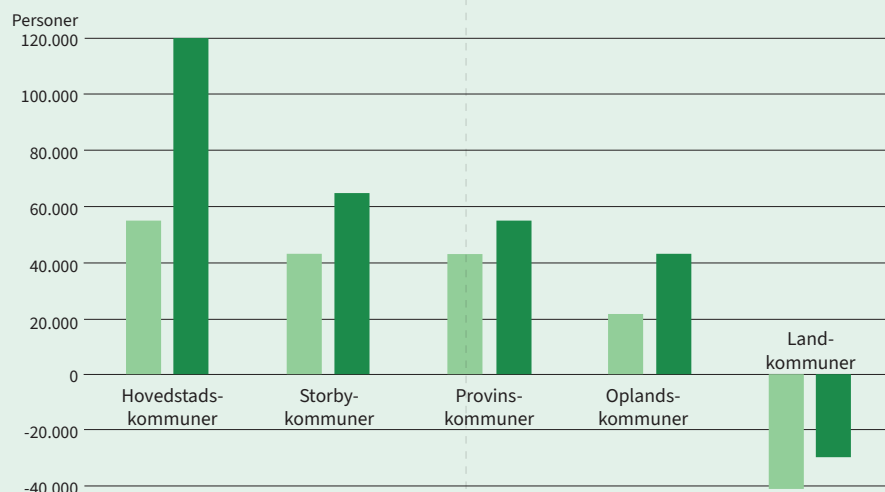
Rapporten kalder på behovet for nye nationale tiltag, men kommer også med fem anbefalinger til kommunerne. Vejen dertil er selvfølgelig langt vanskeligere, når både politiske interesser, kommercielle hensyn og borgernes boligønsker skal afvejes, men vi håber, rapporten kan sætte perspektiver og nye tanker i gang – måske allerede til den kommende planstrategi.

Fem anbefalinger

Rapporten præsenterer fem centrale anbefalinger til den kommunale planlægning, der kan hjælpe med at indfri klimamålene:

1. At kommunerne arbejder med klare klima- og arealmål i boligplanlægningen
2. At der både angives antal boliger og hektar samt etagemeter og boligtyper
3. At den eksisterende bygningsmasse udnyttes bedre gennem fortætning, konvertering og transformation
4. At kommunernes opgørelsesmetoder i forhold til befolkningsudvikling samstemmes
5. At koordineringen på tværs af kommunegrænser styrkes.

Den samlede rapport kan findes på www.plan22.dk

Kommunernes og Danmarks Statistiks forventninger til befolkningsudvikling 2025-2034

● Danmarks Statistiks prognose
● Kommunernes egne prognoser

REMA 1000 i Gevninge. FOTO: JAKOB HØJ, ARTELIA

Af Morten Størup,
detailhandelsrådgiver,
og Anne Haugaard,
partner og bystrategisk
rådgiver, CK&CO.

Har vores planlægning for detailhandel betydning for CO₂- udledningen?

Vi er vant til, at detailhandelsplanlægning handler om handelsliv og bymiljø. Den kan dog også udgøre en overset del af vejen mod en fremtid med en lavere CO₂-udledning.

Når vi planlægger for placering og omfang af dagligvarebutikker, har planlægningen en række effekter på transport, byggeri m.m., som påvirker udledning af CO₂ på forskellige måder. Ved at indtænke effekterne i planlægningen kan landets kommuner få endnu et værktøj til at nedbringe CO₂-udledningen.

Plan22+ gennemførte i 2025 en undersøgelse af betydningen af detailhandelsplanlægningen for CO₂-udledning. Projektet undersøgte tre cases. Den nye viden fra projektet viser, at der er en sammenhæng mellem detailhandlens udvikling og udledning af CO₂. Detailhandlens CO₂-udledning stammer primært fra transport og byggeri. Særligt dagligvarebutikker, som på trods af udviklingen inden for onlinehandel fortsat udgør et vigtigt besøgsmaal for langt de fleste borgere, kan have en stor betydning.

Flere tager bilen til supermarkedet
Projektet bygger på analyser og CO₂-beregninger af udviklingen i tre danske byer. De tre byer repræsenterer udvik-

lingsretninger, mange kommuner står over for: discountbutikkers succes, svækkelse af bymidter og udvikling af aflastningsområder.

Analysen viser på landsplan, at ca. en tredjedel går eller cykler til deres lokale supermarked, mens to tredjedele tager bilen. Målt i kilometer udgør bilkørsel dog hele 90 procent af kundernes transport til indkøb, og dette er let stigende. Indkøbs-ture udgør knap 20 procent af borgernes samlede transportturer og er derfor en vigtig del af transportrelateret CO₂-udledning. Varetransport har også indflydelse på udledningen, men analysen viser også, at vareomsætning-en er konstant og "blot" flyttes rundt.

Vi bygger nyt og efterlader tomme butikslokaler

Analysen viser samtidig, at ændringer i bygningsmassen spiller en stor rolle i detailhandlens CO₂-regnskab. Nybyggeri af butikker medfører CO₂-udledning, og den skal afskrives i hele bygningens livscyklus. Samtidig leder nye butikker til tomgang og forfald i eksisterende byg-ningsmasse, som endnu ikke er udtjent.

Aflastningscenter skaber markante udledninger

I Sønderborg, der er den ene af de tre cases, er der opført et stort aflastnings-område uden for bymidten. Udviklingen har medført lukninger og tomgang i bymidten. Aflastningscentret tiltrækker kunder fra bymidten og fra et stort opland, der er større end det opland, bymidten kunne tiltrække. Det meget store opland skaber en effekt, hvor flere borgere kører over længere afstande i bil, og der ses derfor en stor stigning i transportrelateret udledning. Størrelse af de enkelte butik-ker i aflastningscentret fører også til et meget stort omfang af nybyggeri og hertil relateret CO₂-udledning.

Discountbutik uden for by skaber øget transport

Tilsvarende effekt, men i mindre skala, kan man se i den anden case i Gevninge, hvor der er etableret en discountbutik uden for byen ved en hovedvej. Discount-butikken førte til lukning af den eksiste-rende dagligvarebutik i byen. Oplandet til den tidligere dagligvarebutik bestod af

Gevninge by, mens oplandet til den nye butik også omfatter flere nærliggende byer. Tendensen med færre og større butikker uden for byerne fører i casen til en stigning i transporten i forbindelse med indkøb samt en stigning i udledning som følge af byggeri af ny butik og lukning af eksisterende butik.

Butik i lokalcenter øger blød transport

Derimod viser casen i Brande, hvor der også er opført nye discountbutikker, ikke samme effekt. Her er de nye butikker opført i lokalcentre i byen. Dagligvare-handlen foregår nu i lokalcentre fremfor bymidten, og oplandet er blevet omfor-delt, men er ikke blevet større.

Handelslivet og miljøet i bymidten har lidt et tab som følge af dette, men ser man på CO₂-udledningen, er der faktisk en lille positiv effekt i forhold til transport, fordi flere borgere cykler eller går til butikken i deres lokalcenter. Dog ses også en stigning i udledningen i forbindelse med nybyggeri af butikkerne og tomgang i bymidtens lokaler.

Detailhandelsplanlægningens klimapotentiale

Casene for Gevninge og Sønderborg viser, at planlægningen for butikker uden for byerne, og særligt for aflastnings-centre, kan føre til store stigninger i ud-ledningen af CO₂. Planlægningen kan skabe forandringer i borgernes ind-købsvaner, og bl.a. betyder udviklingen mod færre og større butikker med større oplande øget bilkørsel og nybyggeri, som efterlader tomme bygninger, der ellers ikke er udtjente.

Borgernes indkøbsvaner kan dog påvir-kes i en positiv retning som i Brande, hvor butikker i lokalcentre nær borgerne får flere til at gå og cykle. Dog er der stadig en stigning i udledningen i forbindelse med nybyggeri, hvilket tydeliggør, at planlægningen for en klimavenlig og levende by er kompleks og afhænger af de konkrete cases.

Projektet kan forhåbentlig være med til at kaste lys over de problemstillinger og potentialer, detailhandelsplanlægningen rummer inden for klimaomstilling.

Stigning i CO₂-udledning i de tre cases

Stigning i CO ₂ -ækv. udledning	Tons pr. år – gennemsnit over 50 år		
	Lands-byen	Lokalcenter/bymidten	Aflastnings-område
Cases	Gevninge	Brande	Sønderborg
Persontransport	75	3	158
Bygninger	7	22	234
Sum	82	25	392

I tabellen ses, hvordan aflastningsområdet i Sønderborg fører til meget store stigninger i både transport- og byggerelateret udledning. I Gevninge fører den nye discountbutik uden for byen til en stor stigning i transportrelateret udledning pga. det voksende opland. I Brande ses ikke en større stigning i transportrelateret udled-ning, da placering af nye butikker i lokalcentrene nær borgerne medfører en stigning i blød transport. Her ses dog alligevel en nævneværdig stigning i forbindelse med opførelse af bygningen og tomgang i tidligere bygningsmasse. Den største samlede stigning ses i aflastningscentret i Sønderborg, hvor både oplandet og bygningsmas-sen vokser markant.

Projektet er udført i et samarbejde mellem CK&CO og Artelia for Plan22+

Læs mere om viden og erfaringer om netværket i opsamlingen "Kompakte, grønne byer" på plan22.dk

Kompakte, grønne byer

Over to år og otte forskellige temaer har planlæggere fra 19 kommuner mødtes på tværs af landet med en fælles ambition om at gøre kompakt, grøn byudvikling mere konkret, mere anvendelig og mere modig i den kommunale planlægning.

Netværket er ét af Plan22+'s fire faglige netværk for kommunale planlæggere med fokus på kompakte, grønne byer.

Formålet var at styrke viden og praksis om, hvordan byudvikling kan forene høj livskvalitet med lavere CO₂-udledning gennem tættere og mere bæredygtige bystrukturer.

Derudover har netværket resulteret i en række planlægningsprincipper for kompakte, grønne byer, der inkluderer to bærende værdier.

1. Planlæg kompakt, grøn byudvikling med blik for hele kommunen, regionen og landet

- Kompakt, grøn byudvikling skal ske som led i en helhedsorienteret planlægning, hvor boliger, erhverv, grønne strukturer og infrastruktur tænkes sammen på tværs af byer, land-områder og kommunegrænser.
- Udviklingen skal forankres i et regionalt og nationalt perspektiv, hvor vækst, mobilitet og naturhensyn koordineres på tværs.
- Fortætning skal ske inden for de eksisterende byområder for at undgå byspredning og bevare det åbne lands kvaliteter.

- En balanceret planlægning skal understøtte sammenhængen mellem lokale, regionale og nationale strukturer – så by, land og natur udvikles som del af én samlet, bæredygtig helhed.

Gennem tematiske drøftelser, forskningsbidrag og byvandring har netværket opbygget et fælles fagligt sprog og delt erfaringer om, hvordan tæthed, grønne strukturer, mobilitet, klimatilpasning og byliv kan tænkes sammen i helheder, der fungerer i virkelighedens kommunale planlægning. Alt det kan du læse om i netværkets opsamlingsrapport, der nu er online på plan22.dk

2. Den kompakte, grønne by skal være regenerativ

- Kompakt, grøn byudvikling skal ikke blot minimere CO₂-aftrykket, men aktivt bidrage til at genskabe natur, biodiversitet og ressourcer.
- Et nyt natursyn – hvor mennesket ses som en del af naturen, ikke adskilt fra den – skal danne grundlag for planlægningen.

Med et regenerativt perspektiv kan byen udvikle sig som et levende system, der giver mere tilbage til natur og fællesskab, end det forbruger.

Af Herman Blaauw,
studertermedhjælper,
Dansk Byplanlaboratorium

Seks principper

De seks planlægningsprincipper er:

1. Skab kompakte, grønne og blandede byer, der giver plads til flere mennesker og mere grønt.
2. Fortæt gennem omdannelse, deling og klogt genbrug af byen.
3. Den kompakte, grønne by skal bygge videre på stedets kvaliteter og kulturarv.
4. Gør klimatilpasning og grøn struktur til en aktiv drivkraft for den tætte by.
5. Gør aktiv mobilitet til det naturlige valg.
6. Skab den kompakte, grønne by gennem fælles handling og ambitiøs byledelse.

Innovative Actions

Søg 2 mio. euro til lokal innovation

Fjerde ansøgningsrunde til Innovative Actions under European Urban Initiative er åben, hvor europæiske byer og myndigheder kan søge støtte til at afprøve nye og lokalt forankrede løsninger på konkrete udfordringer. Danske kommuner kan ansøge om op til to millioner euro per projekt, og i alt uddeles der ca. 60 millioner euro i denne ansøgningsrunde.

Deadline for ansøgninger er 15. juni. Hvem der får støtte, afgøres i november.

Byer kan søge støtte til projekter inden for alle tematiske områder, der er i overensstemmelse med EU's Agenda for Cities, herunder:

- **Konkurrenceevne, digitalisering, innovation og investering**
- **Social inklusion og lighed**
- **Sikkerhed, tryghed og beredskab**
- **Almene, bæredygtige og inkluderende boliger og bygninger**
- **Klimaindsats, miljø og ren energi**
- **Mobilitet.**

Kommuner med over 25.000 indbyggere kan søge støtte til at teste innovative løsninger i praksis.

Puljen har til formål at fremme byers evne til at tackle lokale udfordringer gennem konkrete, afprøvede initiativer, som kan skabe reel værdi for borgere og virksomheder.

Tidligere har Aarhus Kommune med projektet ImperfectCity og Københavns Kommune med projektet CULTIGEN fået støtte fra European Urban Initiative.

Ansøgningsfristen og yderligere information om kriterier og procedurer kan findes på European Urban Initiatives officielle hjemmeside på urban-initiative.eu

Kontakt

Mads Angelsø, projektleder, Dansk Byplanlaboratorium og ansvarlig for det danske kontaktpunkt for European Urban Initiative. ma@byplanlab.dk
Telefon 52 10 83 22

Hvad er European Urban Initiative?

European Urban Initiative (EUI) er et EU-program under samhørighedspolitikken, finansieret via Den Europæiske Fond for Regionaludvikling (ERDF). Programmet støtter byer i hele Europa med innovative løsninger, kapacitetsopbygning og vidensdeling for at fremme bæredygtig udvikling samt sociale og økonomiske mål.

Dansk Byplanlaboratorium er udpeget som dansk kontaktpunkt for European Urban Initiative og kan kontaktes mhp. sparring om ansøgningsprocessen.

Cykelvenlig byplanlægning kan realiseres i hele landet – ikke kun i storbyerne

Hvis flere skal vælge cyklen i hverdagen, kræver det, at byer og byområder planlægges med cyklister som en central målgruppe.

LAV TÆTHED

Børn på vej til skole i Børkop V – dem er der mange af her, fordi der er planlagt børne- og cykelvenligt med niveaufri krydsninger af større veje.

FOTO: JENS HASSE

Af Emil Maj Christensen, byplanlægger (MSc) og projektleder for "Cykelvenlig byudvikling og stationsområder"

Cyklistforbundet har de seneste år gennemført landsdækkende undersøgelser af, hvordan cykelvenlig planlægning kan understøtte mere cykling i både nye byudviklingsområder og omkring stationer – også uden for de største byer.

Undersøgelsen viser, at byplanlægning spiller en afgørende rolle, hvis flere skal vælge cyklen i hverdagen – enten hele vejen eller som del af en kombinationsrejse. Effekten af forskellige tiltag afhænger dog af den lokale kontekst, både i nye byudviklingsområder og omkring stationer.

Der findes derfor ikke én universal-løsning; indsatserne må tilpasses de konkrete forhold. Succesfuld cykelvenlig planlægning forudsætter samarbejde på tværs af fagområder og forvaltninger samt politisk prioritering. Attraktive tiltag for cyklister – som gode stier og faciliteter – bør kombineres med greb, der begrænser bilens dominans, hvis transportvanerne for alvor skal ændres, også i villakvarterer og provinsbyer.

Resultaterne peger på, at cykelvenlig byplanlægning ikke er forbeholdt storbyer, men kan fungere i alle typer bymiljøer, hvis virkemidlerne tilpasses den bymæssige kontekst.

Nye byområder

Sådan påvirker bykontekst cykelvanerne

Analysen af de nye byområder viser tydelige forskelle i cykelandelen afhængigt af bebyggelsestæthed. Nedenfor opsummeres de centrale resultater og anbefalinger for hver kategori.

Lav tæthed

Cyklen kan blive et hverdagsvalg for flere

Rækkehus- og villakvarterer har generelt den laveste cykelandel, men undersøgelsen viser, at variationen er stor – især afhængigt af turens formål. I nogle nyere villakvarterer er cykelandelen på visse korte ture næsten på niveau med storbyernes. Det peger på et betydeligt potentiale for mere hverdagscykling, også i områder, der traditionelt er bilorienterede.

Særligt tryk og sammenhængende cykelinfrastruktur har stor betydning. Flere børn cykler til skole, hvor større veje kan krydses via sikre stiforbindelser, og flere voksne vælger cyklen til arbejde, når der findes direkte, separate cykelstier til byens arbejdspladser. Med andre ord kan målrettet planlægning af stier og krydsninger gøre cyklen til det mest oplagte transportvalg – også i villakvarterer.

Mellem tæthed

Små justeringer i parkering og stier øger cyklingen

I områder med mellem tæthed såsom tættere forstæder med rækkehuse eller lavt etagebyggeri er bilen mindre dominerende end i villakvarterer, men transportvalget påvirkes stadig tydeligt af de fysiske rammer. Undersøgelsen viser, at placeringen af parkering spiller en vigtig rolle: Når bilparkering placeres længere fra boligen, og cykelparkering ligger helt tæt på indgangen, bliver cyklen det letteste valg.

Derudover er et fintmasket og sammenhængende cykelstinet afgørende – især langs større veje, hvor tryk og direkte ruter er vigtige. Grønne og rekreative stiforløb kan yderligere øge cyklens attraktivitet. Terrænet har også betydning: Flade områder understøtter cykling, mens kuperet terræn kan begrænse antallet af daglige cykelture.

Høj tæthed

Plads, kvalitet og sikkerhed afgør cykelvalget

I tætte byområder er cykelandelen allerede høj – alligevel peger undersøgelsen på flere vigtige indsatsområder. Cykelstier langs de store trafikåre skal have tilstrækkelig bredde og god belægning – smalle eller slidte stier, hvor overhaling er vanskelig, kan få nogle til at vælge cyklen fra.

Delte trafikarealer med andre trafikantgrupper kan også opleves som utrygge, hvis ikke der er god plads og tydelige rammer. Derudover er cykeltyveri et markant problem i byerne, og vi kan se, at flere fravælger cyklen som hverdags-transportmiddel, hvis risikoen for tyveri er for stor. Flere overvågede og aflåste parkeringsmuligheder, bredere stier og bedre vedligeholdelse kan derfor bidrage til at fastholde og udbygge cyklismen i storbyerne.

Stationer

Cyklen som nøgle til togpendlingen

Undersøgelsens anden del ser på cykling til og fra stationer og viser, at også her varierer de mest effektive tiltag afhængigt af stationens omgivelser. Stationerne blev opdelt i fire kategorier, som hver har deres egne fokusområder:

Metode

Analysen bestod af to dele: nye byudviklingsområder og stationsområder. I byudviklingsdelen blev kvantitative data om socioøkonomi, transportvaner og geografi samt kvalitative udsagn fra beboere i 34 nye områder indsamlet. For stationsområderne blev cyklisteres til- og fra-bringertrafik registreret ved 117 stationer, og cykelinfrastrukturen vurderet ved 34 udvalgte stationer. Spørgeskemaundersøgelser blandt pendlere og lokale afdækkede muligheder og barrierer ved cykling til stationer. Analysen kombinerede statistiske sammenhænge med kvalitative udsagn for at forklare og nuancere resultaterne.

Læs mere

Projektets anbefalinger og konklusioner om cykelvenlig planlægning i nye byudviklingsområder og stationsområder kan findes på cyklistforbundet.dk/cykelvenligby

Små provinsbyer

Direkte ruter og god parkering skaber cyklister

I mindre byer er direkte og overskuelig adgang til stationen afgørende. Hvis cyklister skal køre store omveje for at krydse jernbanen, vælger mange cyklen fra. Samtidig skal der være tilstrækkelig cykelparkeringskapacitet med god tilgængelighed – mangler den, fravælger nogle helt at cykle og tager i stedet bilen. Et sammenhængende stinet, der forbinder byens kvarterer direkte med stationen, kan omvendt øge brugen af cyklen i kombination med tog.

Mellemstørrelse byer

Pendlercykling styrkes med stier, grønne ruter og parkeringsplads

I mellemstore byer og i hovedstadens ydre områder går mange af de samme mønstre igen. God cykelparkeringskapacitet med god tilgængelighed er en forudsætning for, at pendlere vælger cyklen til stationen. Derudover har veludbyggede stinet – gerne med grønne og rekreative ruter – stor betydning, især ved S-togsstationer. Stationer, hvor det er let at klare daglige ærinder som indkøb, tiltrækker desuden flere cyklende togpassagerer.

Større byer

Infrastruktur og sikker parkering booster cykel+tog

I større provinsbyer og i Københavns forstæder spiller omfanget og kvaliteten af cykelinfrastrukturen en central rolle. Jo større en andel af det lokale trafiknet, der består af cykelstier, desto flere cykler til stationen. Også cykelparkeringsforholdene er vigtige: Overdækket og aflåst parkering samt små servicefaciliteter kan mærkbart øge andelen af cykel-tog-pendlere. Stationens placering har også betydning. Stationer tæt på motorveje har relativt færre cyklende togbrugere, fordi bilen her ofte fremstår mere bekvem. Omvendt gør hyppige og direkte togafgange kombinationen af cykel og tog mere konkurrencedygtig.

Storbykernen

Trygge og praktiske stationer giver flere cyklister

I de centrale bydele i Aarhus og København er cykelandelen allerede høj, men tryghed og bekvemmelighed er afgørende for at få endnu flere med. Cykeltyveri er en udbredt bekymring, og der er en tydelig sammenhæng mellem adgang til aflåste cykelparkeringspladser og andelen af cyklende. Flere sikre parkeringsløsninger tæt på stationerne er derfor et vigtigt virkemiddel. Derudover betyder hverdagslogistik meget. Stationer med dagligvarebutikker i umiddelbar nærhed tiltrækker flere cyklende pendlere, fordi det er let at kombinere transport og indkøb. Analysen viser også, at stationer i områder med mange arbejdspladser har en særlig høj andel af cykel+tog-rejsende, hvilket understreger potentialet i at koble tætte bykerner, kollektiv trafik og gode cykelforhold.

Byplan Nyt
kommer kun tre
gange om året, men ...

Du kan følge med online hele tiden

Få adgang til nyheder, spændende projekter og faglig inspiration inden for planlægning af by og land. Hos Dansk Byplanlaboratorium får du **viden, konkrete værktøjer og et fagligt netværk** med kollegaer, der arbejder med planlægning på alle niveauer.

I mere end 104 år har vi samlet erfaring og ekspertise for at forbedre byer og landskaber og fremme helhedsorienteret planlægning.

Gennem Dansk Byplanlaboratoriums kurser, konferencer, webinarer og spændende artikler på vores hjemmeside kan du styrke dine faglige kompetencer, udveksle erfaringer med kollegaer fra hele landet og få konkrete redskaber til at håndtere nutidens og fremtidens planlægningsudfordringer.

Følg os på LinkedIn for faglige nyheder og netværksmuligheder, eller tilmeld dig vores nyhedsbrev og få viden, inspiration og praksis-eksempler direkte i din indbakke.

Det er let! Scan en af QR-koderne, eller besøg vores hjemmeside, og få adgang til fagligt indhold, inspiration og eksempler, du kan bruge direkte i dit arbejde.

Få nyheds-
brevet direkte
i din indbakke

Følg os på
LinkedIn her

Mellem utopi og dystopi i byplanlægning

Noter fra Byplanhistorisk Udvalgs seminar 2026

Utopiske visioner har gennem historien spillet en central rolle i udviklingen af den danske by. Samtidig viser erfaringerne, at selv de mest idealistiske planlægningsprojekter kan få utilsigtede konsekvenser. Byplanhistorisk Udvalgs seminar 2026 satte fokus på spændingsfeltet mellem utopier og dystopier i byplanlægningen.

Af Herman Blaauw,
studentermødshjælper,
Dansk Byplanlaboratorium

Utopiske visioner har gennem tiden sat et tydeligt præg på byplanlægningen. Ebenezer Howards haveby fra 1898 blev også en inspiration i Danmark og kan ses i blandt andet Helsingør og Tømmerup. Efterkrigstiden førte til eksperimenter med kollektive boformer som Kollektivhuset Høje Søborg, mens parcelhuset dominerede som ideal. Dårlige boligforhold i slumprægede områder førte til omfattende saneringer, for eksempel opførelsen af Dronningegården i København.

Modernismens helhedsplaner i 1960'erne, som Køge Bugt Planen og Høje Gladsaxe, satte sig på lys, luft, grønne arealer og planlægningens evne til at skabe bedre liv. Fælles for dem alle var en grundlæggende tro på forandring, fremskridt og på planlægningens evne til at forme det gode samfund.

Samtidens utopier – fremtidens dystopier

Historien viser, at utopiske visioner både har formet og udfordret den danske byudvikling. Mange idéer, der blev formuleret som løsninger på samtidens problemer, har senere skabt nye udfordringer, hvilket rejser spørgsmålet:

Hvordan kan vi forstå arven fra tidligere tiders utopiske planlægning, og hvordan undgår vi, at nutidens visioner udvikler sig til morgendagens dystopier?

Modernismens planlægning, der skulle sikre bedre boliger og levevilkår, møder i dag kritik, blandt andet fra Arkitekturop-røret. Vollsmose i Odense, opført fra 1967, er et eksempel på et projekt med store sociale ambitioner, der i dag gennemgår en omfattende omdannelse.

Nu kan alle landets kommuner få hjælp til en arkitekturpolitik

Med en ny femårig national indsats vil Arkitektforeningen hjælpe kommunerne med at styrke udviklingen af vores bygninger, byer og landskaber. Målet er at få langt flere kommuner til at udvikle lokale arkitekturpolitikker, der kan understøtte en mere bæredygtig byudvikling, trivsel, fællesskab og de lokale, stedbundne kvaliteter. Den filantropiske forening Realdania og Bevica Fonden støtter indsatsen.

Af Arkitektforeningen.
Kontakt Katrine
Østergaard Bang,
projektleder, arkitekt
MAA, for at høre mere.

”

Arkitektur former
vores hverdag og
vores oplevelse
af steder.

I dag har 40 kommuner en arkitekturpolitik. Men potentialet er langt større. En lokal arkitekturpolitik gør det lettere at værne om kommunens særlige steder og kulturarv, skabe velfungerende og attraktive rammer for borgere og erhvervsliv og arbejde strategisk med planlægning på tværs af kommunale mål – herunder den grønne omstilling.

Den nye indsats skal styrke forståelsen af arkitekturens brede samfundsmæssige betydning og give kommunerne redskaber til at sætte retning for den fysiske udvikling.

Hjælp til at komme i gang

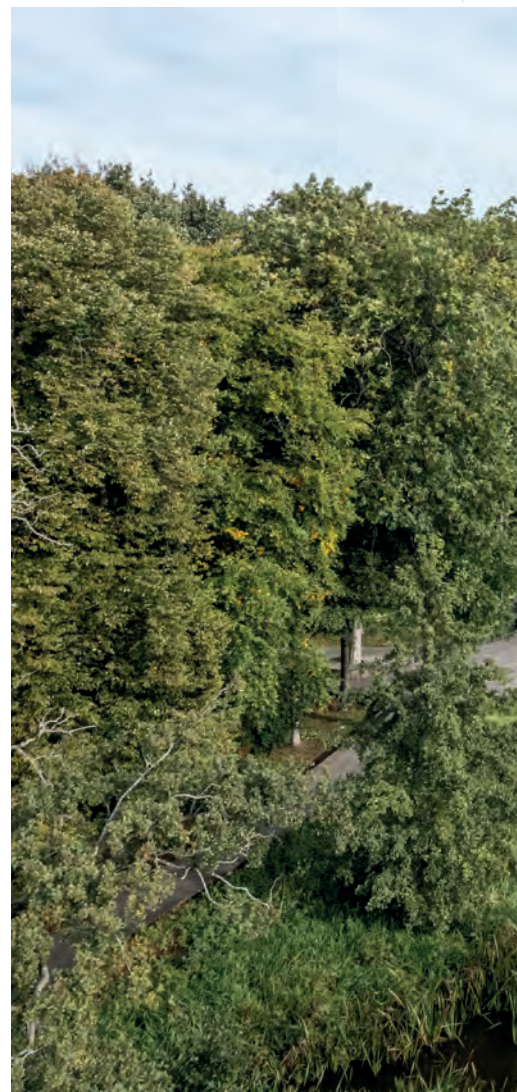
Konkret skal projektet understøtte kommunerne i at udvikle lokale arkitekturpolitikker gennem videns- og erfaringsdeling samt sparring gennem Arkitektforeningens netværk og fagkonsulenter. Viden, cases og redskaber samles i en digital videnshub, som frit kan anvendes af

kommunerne. Projektet rækker desuden ud til kommuner, ikke mindst landkommuner, der har brug for at arbejde mere strategisk med den fysiske udvikling – og særligt kommuner med få arkitektfaglige kompetencer.

”Vi møder en stigende interesse for arkitekturpolitik rundt om i landet, men mange kommuner synes, det er svært at komme i gang – eller mangler kompetencerne i huset. Netop derfor rækker vi nu mere aktivt ud til dem, der har størst behov. Herunder landkommunerne,” siger Lars Autrup, direktør i Arkitektforeningen.

Fokus på de gode rammer om hverdagen

Arkitektur er alle de fysiske strukturer, der danner rammer om vores liv i hjemmet, på arbejde og i fritiden – og har derfor afgørende betydning for vores sundhed, livskvalitet og trivsel – og på vores fælles klimaaftryk.

Tønder Midtby

Tønder Kommune har en rig kulturarv og et stort ønske om, at den bliver bevaret og fremmet i byudviklingen. Derfor har de udarbejdet et arkitektonisk kvalitetsprogram for Tønder Midtby, som tager afsæt i deres velbevarede historisk bymidte og dens velfungerende hovedstrøg og byrum. Der er fokus på, hvordan man styrker det historiske miljø, og hvordan nybyggeri bliver indpasset i den historiske kontekst.

Kvalitetsprogrammet er udviklet i en inddragende proces, hvor borgere og det lokale erhvervsliv har deltaget aktivt. Det er blandt andet også tænkt sammen med kommunens byrums- og klimatilpasningsplan. Et eksempel herpå er klimaprojektet Skulpturhaven langs Vidåen, hvor beskyttelsen mod de øgede regnvandsmængder i Tønder Midtby er blevet en mulighed for at styrke byens historie og identitet og samtidig genforbinde bymidten med vandet og de grønne områder.

Tønder Midtby: Skulpturhaven ved Vidåen. Projektet er skabt i samarbejde mellem Tønder Kommune, Tøndermarsk Initiativet og lokale aktører. Arkitekt: EFFEKT i samarbejde med Envidan, Trafikplan, Jørgen Overbys Tegnestue og Rambøll.

FOTO: RASMUS HJORTSHØJ

"Arkitektur former vores hverdag og vores oplevelse af steder. Den påvirker vores relationer, sanser og fællesskaber – og den har stor betydning for natur, klima og ressourceforbrug. Arkitektur kan tænkes aktivt og strategisk ind i den lokale udvikling og komme med svar på både de større opgaver i samfundet og på udfordringer med livskvaliteten i hverdagen. Vi håber, at endnu flere kommuner vil benytte sig af muligheden for hjælp fra Arkitektforeningen," udtaler Astrid Bruus Thomsen, programchef i Realdania.

Samspil med national arkitekturpolitik

Indsatsen "Arkitekturpolitik i alle landets kommuner" lægger sig direkte op ad den nye nationale arkitekturpolitik og dens otte dogmer, som opfordrer kommunerne til at omsætte de nationale ambitioner til konkrete handlinger tæt på borgernes hverdag.

Det første dogme handler om at prioritere universelt design – et værdibegreb, der anerkender, at vi alle er lige værd – uanset funktionsevne – og at vi alle skal have lige muligheder for deltagelse. Det er også et centralt begreb i FN's Handicapkonvention, som Danmark ratificerede i 2009, og derfor et vigtigt strategisk fokus for Bevica Fonden.

"Universelt design handler om andet og mere end klassisk tilgængelighed, som i Danmark ofte opfattes som kørestols-tilgængelighed. Med universelt design løfter vi blikket og ser på, hvem vi egentlig er som mennesker. Det handler ikke om 'dem, med handicap' og 'os, uden handicap' – det handler om os allesammen. Det er en blind vinkel, vi skal skubbe til og udfordre, og det kan vi nu gøre med den nationale arkitekturpolitik i hånden. Det glæder vi os til," lyder det fra Marianne Kofoed, direktør i Bevica Fonden.

Hvad er en arkitekturpolitik?

En kommunal arkitekturpolitik kan tage mange former, men er grundlæggende et redskab, som sætter overordnet retning for en kommunes fysiske udvikling. Nogle udstikker overordnede ambitioner og principper for deres bygninger, byrum og landskaber. Andre er mere redskabsorienterede med guidelines og principper for f.eks. bevaring af eksisterende bygninger, universelt design eller bynatur.

Fælles for dem er, at de understøtter kommunens ambitioner for det byggede miljø og kan danne grundlag for dialog og transparens om forventninger og krav – så både borgere og eksterne udviklere og rådgivere har et tydeligt billede af kommunens praksis og prioriteringer.

Lokalplanlægning i praksis

22.–23.04.2026

Dette kursus er skræddersyet til planlæggere i både offentlige og private organisationer, som skal til at udarbejde lokalplaner eller har brug for at forstå de grundlæggende principper for lokalplanlægning. Vi går i dybden med lokalplanens rolle som både juridisk dokument og planlægningsværktøj, der binder grundejere og brugere.

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

Kom godt fra start med planstrategien

07.–21.05.2026

Efter kommunalvalget står alle kommuner over for opgaven med at udarbejde en ny planstrategi. Kurset giver planlæggere et samlet overblik over planstrategiens indhold og proces og sætter fokus på, hvordan arbejdet kan tilrettelægges, så strategien bliver fagligt robust, politisk forankret og anvendelig i praksis.

Gå på opdagelse
i vores kurser og
konferencer, eller
tilmeld dig på
byplanlab.dk

FOTO: SUNE P. CARLSEN

Arkitektonisk kvalitet i planlægning

04.06.2026

På kurset "Arkitektonisk kvalitet i planlægning" undersøger vi, hvordan lokalplanlægning kan bruges aktivt til at definere, fastholde og fremme arkitektonisk kvalitet i udviklerprojekter. Med afsæt i både teori og konkrete cases arbejder vi med at identificere stedsspecifik kvalitet og omsætte den til præcise lokalplanbestemmelser, som kan håndhæves.

FOTO: TINA SAABY

Byens stemmer – når byudvikling bliver til i dialog

24.–25.06.2026

Vil du tage skridtet fra høringer og borgermøder til reel inddragelse og samskabelse med borgerne? Vil du skabe planlægnings- og byudviklingsprocesser med plads til flere stemmer? Og vil du blive bedre til at lytte til og involvere borgere og omsætte deres perspektiver til løsninger, der er forankret i virkelighedens behov? Så er dette kursus for dig.

FOTO: KLIMADATASTYRELSEN

Få early bird-pris frem til 29. april

Planer mellem planer – når visioner tager form

24.–25.06.2026

Er det en helhedsplan, en masterplan eller en udviklingsplan? Kært barn har mange navne. Men hvordan fungerer den strategiske, faciliterende og situationsnære plan egentlig? Hvad er styrker og svagheder? Og hvordan tager du højde for alt det, som ikke kan sikres med ophæng i planloven?

Det udforsker vi sammen på dette kursus, der er skræddersyet til planfaglige projektledere og udviklingsmedarbejdere i kommunerne.

Nu åbner indstillingerne til Byplanprisen 2026

Har I flyttet grænserne for planlægningen af vores byer og landskaber?

Nu er det igen tid til at indstille projekter til Byplanprisen 2026. Fristen er 13. maj.

Prisen, som uddeles af Arkitektforeningen og Dansk Byplanlaboratorium, samler hvert år de projekter, der sætter nye standarder for byudvikling og byplanlægning i Danmark. Her hylde de projekter, der viser, hvordan planlægning kan skabe kvalitet i vores byer – både i dag og på længere sigt.

Gennem årene har både vindere og nominerede projekter inspireret planlæggere, politikere og fagfolk i hele landet.

Indstil et projekt – og sæt fokus på god byplanlægning

Alle kan indstille projekter til Byplanprisen. Projekterne kan være store eller små, men fælles for dem er, at de har bidraget positivt til udviklingen af vores byer og lokalsamfund.

Byplanprisen gives til realiserede eller politisk vedtagne projekter – f.eks. nye bykvarterer, helhedsplaner, strategiske udviklingsplaner eller andre initiativer, der har styrket byudviklingen. Prisen kan tildeles kommuner, regioner, statslige myndigheder, organisationer og private aktører.

Det er nemt at indstille

At indstille et projekt kræver ikke lange ansøgninger eller tunge rapporter. Du skal blot svare på tre korte spørgsmål og give lidt information via indstillingsformularen på byplanlab.dk. Fristen for indstillinger er 13. maj.

Vinderen kåres på Byplanmødet

Vinderen af Byplanprisen 2026 kåres og fejres blandt flere hundrede planlæggere, arkitekter og beslutningstagere på det årlige Byplanmøde, som i år finder sted 1.-2. oktober i Rødovre. Her mødes branchen for at dele erfaringer, diskutere fremtidens byudvikling – og hylde de projekter, der viser vejen frem.

Arkitektforeningen

Dansk Byplanlaboratorium

Indstil et projekt på byplanlab.dk